

Polder.blad

April 2006

natuurpunt Hobokense Polder

Algemene info

Lidmaatschap Natuurpunt: 20 euro per jaar te storten op onze rekening. Dit bedrag omvat het lidmaatschap voor het hele gezin. Als lid van Natuurpunt Hobokense Polder ontvangt men het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelingstijdschrift Polder.blad.

Abonnementen: Natuurpuntleden kunnen zich abonneren op het natuurstudietijdschrift Natuur.focus en het ornithologisch blad Natuur.oriolus aan telkens 8,5 euro. Beide tijdschriften samen kosten 14,50 euro.

Abonnement op het tijdschrift Polder.blad van Natuurpunt Hobokense Polder: voor leden van andere afdelingen door storting van 6 euro op onze rekening.

Verzekering: ieder Natuurpuntlid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid. Daar het bestuur niet verantwoordelijk kan gesteld worden voor de gevolgen van brand, worden de rokers er uitdrukkelijk op gewezen dat zij dit doen op eigen risico.

Alle betalingen dienen te gebeuren op volgende rekening:
979-6399607-37 van Natuurpunt Hobokense Polder. Op uw betalingen steeds reden van betaling en uw naam vermelden a.u.b.

Fiscaal aftrekbare giften (min. 30 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening 293-0212075-88 van de Natuurpunt vzw, Michiel Coxiestraat 11 2800 Mechelen met vermelding "Afdelingsfonds Hobokense Polder"

Contactpersonen

Voorzitter: info@hobokensepolder.be

Danny Jonckheere, Cdt. Van Laethemstraat 45, 2660 Hoboken, 03/828.64.03

Conservator Hobokense Polder: conservator@hobokensepolder.be

Wim Mertens, Jan de Groofstraat 13, 2610 Wilrijk, 03/216.93.62

Redactie Polder.blad: tijdschrift@hobokensepolder.be

Ria Thys, J.F.Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar, 03/289.73.66

Ledenadministratie: leden@hobokensepolder.be

Luk Smets, J.F.Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar, 03/289.73.66

Geleide wandelingen: wandelingen@hobokensepolder.be

Annie Van Zwieten, Zomerdijklaan 4, 2660 Hoboken, 03/828.37.60

Webmaster: webmaster@hobokensepolder.be

Toon Verbruggen, Goedetijdstraat 89, 2600 Hoboken, 03/231.78.26

Propaganda:

André Driesen, Krekelstraat 124, 2660 Hoboken, 03/829.19.10

Goudklompjes: goudklompjes@hobokensepolder.be

André Van Langenhove, Zevenbergenlaan 8, 2660 Hoboken, 03/288.00.81

Gilbert Van de Velde, Van Traynellaan 28, 2660 Hoboken, 03/825.12.75

Foto op de kaft: Landkaartje
(Toon Verbruggen)

De **polderwandelingen** worden verzorgd door VMPA-Hoboken en zijn in de agenda aangegeven met

Ieder die het wenst, ook scholen en verenigingen, kunnen een wandeling met natuurgids aanvragen bij Annie Van Zwieten. Contactgegevens: zie hoger.

Website: **www.hobokensepolder.be**

Raadpleeg deze website voor achtergrondinformatie, foto's van activiteiten, de geschiedenis van de Hobokense Polder, ...

Polder.flits: Van tijd tot tijd brengen we onze leden via e-mail op de hoogte van dringende berichten, die via ons tijdschrift niet tijdig kunnen meegedeeld worden of als herinnering. Wenst u zulke berichten te ontvangen, geef dan uw emailadres door aan flits@hobokensepolder.be

Onze afdeling heeft een **open bestuur**. De bestuursvergaderingen vinden in principe plaats op de **derde woensdag van de maand** om 19.30 u in **zaal De Schorren, Graspolderlaan te Hoboken**. Alle leden zijn welkom. Zie verder in het tijdschrift voor eventuele wijzigingen.

Inhoudstafel

Colofon	2
Editoriaal	3
Kalender	4
Weekend Noord-Holland	9
Onze sponsors	9
Vlinderproject:	
- Cursus Dag- en nachtvinders	10
- Wespvlinders	10
- Grote Vlindersprookjesdag	11
Bestuursinfo	12
Studie:	
- Nieuwe soorten in de Polder	13
- Watervogeltellingen	14
- Vogelwaarnemingen	14
- Vleermuizeninventarisatie	16
Beheer:	
- Jacobskruiskruid	17
- Japanse duizendknoop	18
- SWAT-project	19
- Jacht op de Galloways	20
Plantenrubriek:	
- Hondsdraf	21
Educatie:	
- Wespvlinders	22
Wette da...	23
Beleid:	
- BPA Hollebeek	24
- Problemen met koolmezen	25
Educatie:	
- Orchideeën	26
- Orchideeën in de Polder	28
- Vlinders van kalkgraslanden	29
Hits voor kids	30
Terugblik:	
- Boottocht op de Schelde	30
- Vogels voeren en beloeven	31
- Brabantse Wal	31
- Viering Jules Moens	31
Activiteitenkalender	32

Na een drukke winter groeien we verder

Eindelijk! Het wordt weer lente in onze Polder. De koolmezen en heggemussen zijn al volop aan het fluiten om hun territorium te verdedigen, de eerste bloempjes steken hun kopje boven de grond en de hazelaar staat ook al in bloei.

Ondertussen is er weer heel wat gebeurd in en rond onze Polder. Zo zijn onze koeien en ossen even weggeweest voor controle bij de veearts. In de zomer zullen we het bestaande raster uitbreiden, zodat onze Galloways en Konikpaardjes op een totaal van 30 ha komen te staan. Op deze manier kunnen we niet alleen een pak meer subsidies verkrijgen, maar kunnen we ook met behulp van 2 extra interim koeien weer een groot deel van de exoot, de Japanse duizendknoop, onder controle krijgen.

Drie van onze Goudklompjes hebben een uitgebreide cursus 'werken met een kettingzaag' gevolgd en hun diploma met glans behaald. Proficiat! Juist voor het drukken van dit Polder.blad hebben we het blijde nieuws gekregen dat onze Goudklompjes genomineerd zijn voor de 'Bronzen Pagadder', een prijs van ACW-Antwerpen, om vrijwilligers in de bloemetjes te zetten. Op 23 mei zal er tijdens een plechtigheid in zaal Roma in Borgerhout beslist worden welke van de 6 genomineerden de 'Bronzen Pagadder' in ontvangst mag nemen.

Onze 'tuinvogelcursus voor beginners' was een succes en we hopen dit succes verder te kunnen zetten met onze vlindercursus op 10 en 17 juni. De vlinderdag op 25 juni wordt gegarandeerd een mooie afsluiter van de cursus, maar vooral een prachtige dag om met de hele familie in een sprookjesachtige vlinderpolder te genieten van het nakende begin van de grote vakantie.

Ondertussen is de aanvraag voor de bouwvergunning van het Kijk-punt ingediend en wachten we vol goede hoop wanneer we met de bouw van start kunnen gaan. Verder werden er ook nog een aantal natuurlijke schermen geplaatst rond de kijkhut zodat de vogels op het Broekskot minder verstoord worden door de wandelaars.

Tenslotte werd Jules Moens op de Algemene Vergadering in de bloemetjes gezet voor zijn jaren trouwe dienst en als symbool hebben we daags nadien samen met hem en een 10-tal vrienden 5 wilde appelboompjes geplant.

Danny Jonckheere

Met dank aan de fotografen:
André Van Langenhove, Hugo
Blockx, Luk Smets, Marcel Bex, Toon
Verbruggen
Ook werden enkele foto's van internet geplukt.

Boshyacint

Van harte welkom op onze activiteiten !

Honden kunnen in ons natuurgebied Hobokense Polder mee aan de leiband, maar kunnen niet mee bij andere activiteiten.

Kostendelend vervoer (5 eurocent/km wordt op de afspraakplaats georganiseerd)

Kindvriendelijke tocht

Wandelingen begeleid door VMPA-gidsen, ook aangekondigd in de VMPA-kalender

Voor deze activiteiten dient ingeschreven te worden

Fluitekruid

Zondag 9 april 2006 om 8 u

Voorjaarsflora Steenputbeek, Hallerbos en Braine-Le-Château

Gids en info: Frans Thys, 03/830 20 51

Voor een gedetailleerde beschrijving van deze opmerkelijke excursie en meer informatie over de wilde hyacint die wij op 9 april in grote getale zullen ontmoeten, verwijzen wij naar ons vorig nummer van Polder.blad. Op het programma staan alvast volgende wandelingen: het valleitje van de Steenputbeek (een reservaat van Natuurpunt), het meer dan 500 hectare grote Hallerbos met soms rijke flora en het aangrenzende, reliëfrijke en gevarieerde landschap van Braine-le-Château.

Praktisch:

Vertrek om 8 u in Hoboken, Kiosk-plaats (hoek Kapelstraat) met eigen wagens (kostendelend samenrijden, 5 eurocent/km, dwz ong. 6 euro/persoon). Aansluiten mogelijk (mits gids te verwittigen) om 9 u kerk Dworp (voor leden van buiten onze

afdeling). Aansluiten voor het namiddaggeedeelte is mogelijk mits vooraf af te spreken met de gids. Meenemen: picknick, laarzen of wandelschoenen die tegen slijk kunnen, verrekijker, flora, vogelgids. Terug in Hoboken rond 19 u. Wandelafstand: ongeveer 15 km. **Voorinschrijven verplicht!** Om iedereen de mogelijkheid te geven mee te gaan, ook degenen die geen auto hebben en moeilijk Hoboken om 8 u kunnen bereiken, vragen wij alle deelnemers ons te verwittigen voor donderdag 6 april (Frans Thys, tel. 03/830 20 51 tijdens wekdagen). Wij zorgen dan dat wie niet in Hoboken kan geraken, op een haalbare plaats wordt opgepikt. Aan iedere aanwezige (uitgezonderd kinderen) wordt 1 euro deelnamekosten gevraagd, de dag zelf te voldoen aan de gids.

Zondag 16 april 2006 om 14 u

Paaslentewandeling in de Hobokense Polder

Gidsen: Luk Smets en Michel van Megroot

Info: Annie Vandeweyer - Van Zwieten, 03/828 37 60

Paasdag! Een prachtig moment om kennis te maken met de eerste voorjaarsbloeiërs. Ook de watervogels worden heel actief en slaan aan het broeden. Eveneens een 'must' om naar uit te kijken, is een ontmoeting met onze paardjes en koeien, die reeds enkele jaren in de Hobokense Polder staan te grazen.

Zij helpen ons met het beheren van een stukje van ons reservaat.

Praktisch:

Afspraak aan station Hoboken-Polder, einde Berkenrodelei om 14 u. Einde wandeling omstreeks 17 u. Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogel- en/of plantengids.

Zondag 16 april 2006 om 14 u

Kinderactiviteit: Paasspeurtocht: Op zoek naar vogels en bloemetjes

Gids en info: Ria Thys, 03/289 73 66, ria.thys@telenet.be

Gelijktijdig met de wandeling voor de "grote mensen" kunnen ook de kinderen op stap voor een wandeling op kinderniveau.

Maar ook kinderen, waarvan de ouders spijtig genoeg niet mee kunnen op de paaslentewandeling, die hierboven staat aangekondigd, zijn heel hartelijk welkom. Enige voorwaarde: tussen 6 en 12 jaar jong zijn! Zelfde afspraakplaats en -tijd als de volwassenenwandeling.

Zondag 23 april 2006 om 8 u

Busuitstap: Bezoek aan de Grensmaas

Gids: Marcel Bex

Organisatie: Luk Smets, luk.smets@telenet.be - tel. 03/289 73 66

In samenwerking met Natuurpunt Rupelstreek

Boomkikker

Inschrijven **door storting op onze rekening (zie blz 2) van 13 euro per persoon, halve prijs voor kinderen tot en met 15 jaar.** Vermeld "Grensmaas" + aantal volwassenen + aantal kinderen.

Terug in Hoboken omstreeks 19 u.

Vandaag maken we samen met onze Natuurpuntvrienden uit de Rupelstreek een uitstap naar de Grensmaas. Dit is het gedeelte van de Maas, dat de grens vormt tussen Nederlands en Belgisch Limburg. Door het groot verval is de Maas hier onbevaarbaar voor schepen en daardoor gespaard gebleven van rechtekking. Daardoor is de Grensmaas een uniek landschapselement gebleven, gekenmerkt door een natuurlijke loop met mooie meanders, stroomversnellingen, holle en bolle oevers, grindbanken en eilanden.

In de voormiddag maken we een wandeling in Maasbeemder Greend. Dit is het noordelijk deel van de Uiterwaard Maaswinkel, een natuurlijk overstromingsgebied van de Maas. Het is een voormalige grindgroeve met een oppervlakte van bijna 40 ha. Enkele jaren geleden is het aangekocht door Natuurpunt.

Hier is de wieg van onze Konikpaarden, die ingezet worden in de Hobokense Polder. Op de website van Natuurpunt vind je meer informatie onder natuurgebieden Limburg nummer 34.

's Middags picknick in een plaatselijk cafeetje. In de namiddag gaan we even over de grens naar het Bunderbos van Elsloo. Dit hellingbos is bekend om de voorjaarsbloeiers. Je vindt er bosanemoon, gele

anemoon, dotterbloem, slanke sleutelbloem, paarbladig goudveil, muskuskruid, dagkoekoeksbloem, éénbes, daslook, witte klaverzuring, gevlekte aronskelk, bosviooltje, salomonszegel, keverorchis, reuzenpaardenstaart...

Onze gids is Marcel Bex, natuurgids en natuurfotograaf.

Praktisch:

Vertrek om 8 u op de Kioskplaats te Hoboken **per autocar**. Meebrengen: verrekijker, fototoestel, waterdicht schoeisel, picknick, drank is te koop.

Grensmaas

Zaterdag 29 april 2006 om 21.30 u

Nachtvlinderinventarisatie in de Hobokense Polder

Gids en info: Toon Verbruggen, 0475/32 44 25

Mail: toonverbruggen@skynet.be

De Vlaamse Vereniging voor Entomologie doet voor de derde keer mee aan de Europese Vlinderavonden of Europea Mothnights op de Hobokense Polder. Voorlopig worden de waarnemingen nog beperkt tot de zogenaamde Macroheterocera of Nachtvinders. Belangstellenden kunnen deelnemen en komen om 21.30 u samen 200 m achter de parking van Procap op de Schroei-laan in Hoboken. **Best vooraf even**

contact opnemen met de gids i.v.m. wijzigingen op het laatste moment of weersomstandigheden.

Door de verkregen waarnemingen krijgen we een mooi overzicht van welke soorten er reeds zo vroeg in het jaar actief zijn

Toch steeds een sensatie wanneer je een Dennenpijlstaart, een zeer mobiele zwerver, op je lichtval hoort aanzoemen

Zondag 7 mei 2006 om 6 u

Vroegochtendwandeling in de Hobokense Polder

Gidsen: Danny Jonckheere en Wim Mertens

Info: Annie Vandeweyer - Van Zwieten, 03/828 37 60

Deze vroegochtendwandeling is een klassieker en blijft telkens een zeer leuke trip in onze Polder. Zien hoe nevel en mist optrekken, horen hoe de vogels ontwaken en hun eerste liedjes fluiten. En misschien kunnen we al de eerste zomervogels waarnemen, die een plekje aan het zoeken zijn om te gaan broeden. Dit moet je echt eens gedaan hebben.

Praktisch:

Afspraak om 6 u. aan het station van Hoboken Polder.

Einde voorzien omstreeks 9 u.

Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogelgids

Donderdag 11 mei 2006 om 19 u

Nachtegalenwandeling in de Hobokense Polder

Gidsen: Danny Jonckheere en Wim Mertens

Info: Annie Vandeweyer - Van Zwieten, 03/828 37 60

De nachtegalenwandeling is ook zo'n topper! Vorig jaar hadden we ongeveer een dertigtal zangposten van deze prachtige vogel. Wie weet wat wordt het dit jaar! Er is hard gewerkt in de Polder en op deze plaatsen zullen we allicht kunnen horen hoe de vogels deze plekjes terug innemen.

De ervaring leert ons ook dat niet alleen nachtegalen zingen op deze late avondwandeling.

Praktisch: Afspraak om 19 u. aan het station Hoboken Polder. Einde voorzien omstreeks 22 u.

Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogelgids

Zondag 21 mei 2006 om 7.30 u

Orchideeën en dagvlinders in de Viroinvalei en nabij Givet

Gidsen: Tillie Cerneels, Frans Thys, Toon Verbruggen

Info en leiding: Frans Thys, 03/330 20 51

Zondag 21 mei speuren we een hele dag lang naar orchideeën én dagvlinders in één van de mooiste streken van België, la Caletienne ten westen van de Maas. Tenzij de voorbereiding nog andere meer opmerkelijke terreinen oplevert, bezoeken we de Tienne Breumont en de Montagne aux Buis nabij Nismes/Dourbes, plus Les Rivelottes in Treignes. Als de tijd het toelaat, gaan we ook even de grens over om nabij Givet een bezoek te brengen aan La Roche à Wagne.

De vallei van de Viroin (zijrivier van de Maas), waar onze excursie door gaat, is een opmerkelijk landschap. Geprangd tussen de Ardennen in het zuiden en de Fagne/Famenne in het noorden strekt zich tussen Couvin en Mazée een amper vier kilometer brede strook uit, waar her en der kalk dagzoomt. Hoewel de bodem er nu vooral bestaat uit bos, akkers en weilanden, treft men hier en daar op heel beperkte schaal (amper 1% van

alle bodemgebruik) nog wel kalkgraslanden aan.

Juist deze kalkgraslanden doen het hart van de echte natuurminnaar sneller slaan. Onderzoek heeft aangetoond dat dit type landschap behoort tot de meest soortenrijke levensgemeenschappen op aarde. De best bewaarde kalkgraslandvegetaties kunnen tot 60 hogere plantensoorten per vierkante meter bevatten, waaronder ook verschillende orchideeënsoorten! Deze uitzonderlijke plantendiversiteit leidt tevens tot een heel diverse en rijk gedekte tafel aan insecten. Heel wat vlinders die deel uitmaken van onze Belgische entomofauna, waaronder de opvallende **koningspage** (*Iphiclides podalirius*) kunnen alleen daar aangetroffen worden.

Merkwaardig aan deze zo soortenrijke kalkgraslanden is dat het halfnatuurlijke landschappen zijn (zoals bvb. ook de heide). Ze kunnen alleen bestaan door tussenkomst

Mogen we de blauwborst verwachten ?

Nachtegaal

Vliegenorchis - *Ophrys insectiflora*

van de mens, tussenkomst die vooral bestaat uit het laten begrazen van deze graslanden door schapen of geiten. De traditie van begrazing gaat terug tot de middeleeuwen en maakte deel uit van de grondvesten van de rurale economie. Een erg bedreigd landschap, waar wij op 21 mei met volle teugen kunnen van genieten!

Praktisch:

Vertrek per autocar om 7.30 u in Antwerpen (Van Straelen-straat, naast Atheneum) en om 7.45 u in Hoboken (hoek Kapelstraat/Kioskplaats). Meebrengen: stevige wandelschoenen, flora, loep, verrekijker, fototoestel, boterhammen voor 's middags en eventueel 's avonds (we houden hoogstens een korte avondstop voor een verfrissing; geen warm maal mogelijk).

Terug in Hoboken/Antwerpen omstreeks 21 u.

VOORINSCHRIJVEN

VERPLICHT. Wie meewil,

stort voor 14 mei 18 euro per persoon op onze rekening (zie blz.

2). **Kinderen tot en met 15 jaar betalen halve prijs.** Vermeld "Viroinvallei + aantal volwassenen + aantal kinderen + opstap Hoboken of Antwerpen".

Wie bijkomende inlichtingen wenst of wie na het verstrijken van de inschrijvingsdatum toch nog meewil, telefoneert Frans Thys, (tel. 03/830 20 51, tijdens weekdays).

Slapend dambordje in Montagne aux Buis

Zondag 21 mei 2006 om 9.30 u

Lentewandeling in de Hobokense Polder

Gidsen: Terry Mariën en Jeannine Nielandt

nfo: Annie Vandeweyer - Van Zwieten, 03/828 37 60

Hopelijk leven we hier nog volgens de ons bekende seizoenen, zo is de meimaand bekend als "bloeimaand"; zeker de moeite om dit in de Polder te beleven op onze maandelijkse wandeltocht! Het bladerdek van de loofbomen heeft zich nog niet volledig gesloten, zodat er volop in de bosbodem een kleurenpalet van bloeiers te ontdekken valt.

De vogels, zijn ze al aan het broeden? Hoe ziet het uitgebreide begrazingsterrein van onze dierlijke maaiers er uit?

Praktisch: Afspraak aan station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei en dit om 9.30 u. Einde is voorzien rond 12.30 u.

Meebrengen: stevige wandelschoenen en een verrekijker.

Vrijdag 2 juni 2006 om 19 u

Natuur in de schemering in de Hobokense Polder

Gidsen: Danny Jonckheere en Wim Mertens

Info: Annie Vandeweyer - Van Zwieten, 03/828 37 60

Natuur in de schemering! Dit kan vanalles zijn: de vele vogels die rondom ons fluiten, de ondergaande zon, een waterral die zijn roep laat horen vanuit de rietvelden. Kom eens kijken hoe onze Galloways en Konikpaarden het doen, hoe zij zorgen voor dit mooi stukje natuur.

Dit jaar krijgen ze weer een groter stukje van de Polder, zodat ze op een 30 ha. groot stuk kunnen vertoeven.

Praktisch: Afspraak om 19 u aan het station Hoboken Polder. Einde voorzien omstreeks 22 u.

Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogelgids en muggenmelk

Waterral

Zaterdag 3 juni tot en met maandag 5 juni 2006

Afdelingsweekend naar Noord-Holland

Gids: Wim Mertens

Organisatie: Luk en Ria Smets-Thys, 03/289 73 66

Er zijn nog enkele plaatsen vrij voor dit driedaags Pinksterweekend.

Meer info verder in Polder.blad !

Zaterdag 10 en 17 juni 2006 van 14 u tot 17 u

Theorielessen: Cursus Dag- en nachtvlinders

Lesgever: Toon Verbruggen

Info: Ria Thys, 03/289 73 66 - ria.thys@telenet.be

Deze cursus kadert in ons groot Vlinderproject, dat we je in het voorjaar en in de zomer aanbieden.

Meer info en **inschrijvingsmodaliteiten** vind je op blz. 10

Zondag 18 juni 2006 om 14 u

Zomerwandeling in de Hobokense Polder

Gidsen: Luk Smets en Ria Thys

Info: Annie Vandeweyer - Van Zwieten, 03/828 37 60

Alles in de natuur staat in volle bloei. De zomer is bijna een feit. Nog enkele dagen en het is de langste dag en de kortste nacht van het jaar: midzomernacht, St.-Jansfeest. Kom genieten van al deze natuurpracht in onze mooie Hobokense Polder.

Praktisch: Afspraak aan station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei en dit om 14 u. Einde is voorzien rond 17 u.

Mee te brengen: stevige wandelschoenen en een verrekijker.

Aatalanta

Zaterdag 8 juli 2006 om 13.30 u

Natuurreservaat van de Zwarte Beek:

landschapswandeling en nachtzwaluwobservatie

Gids: Plaatselijke gids

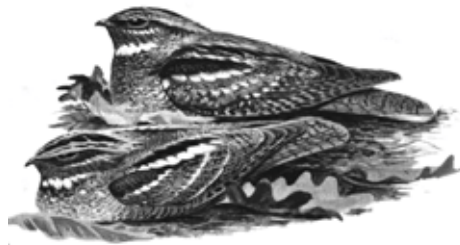
Info: Luk Smets, 03/289 73 66 - luk.smets@telenet.be

In samenwerking met Natuurpunt Rupelstreek

Een bezoek aan de Limburgse Zwarte Beek is een prachtige ervaring, zeker als het zonnetje van de partij wil zijn! De vallei van de Zwarte Beek is het grootste erkend natuurreservaat van Vlaanderen. Dit reservaat grenst bovendien aan het schier onmetelijk militair domein Leopoldsburg. Het bevat door zijn ongeschonden karakter een schat aan zeldzame planten en dieren en een bijzondere variatie aan landschappen: van vochtig broekbos tot droge heide en echt authentiek hoogveen. Plantenliefhebbers kunnen hun hartje ophalen bij het bestuderen van o.a. beenbreek, slange-wortel, dotterbloem, kattenstaart, blauw glikkruid, ... en zelfs grondster. De vogelliefhebbers zullen de havik en de boomvalk en tal van "zomerfluitertjes" kunnen bewonderen, terwijl ook de insectenfanaten aan hun trekken komen.

We bezoeken zowel het reservaat als het militair domein, een kans die je normaal niet voorgeschoteld krijgt. Zowel beheer als educatieve ontsluiting krijgen de aandacht. De meegebrachte (en meegedragen!) picknick kunnen we nuttigen in de sfeervolle

Nachtzwaluw

Katershoeve, eigendom van Natuurpunt.

Als toetje gaan we, bij valavond, op zoek naar reeën en nachtzwaluwen. De meer noordelijk gelegen zandduinen op het militaire domein bevatten nog een behoorlijke kolonie van de nachtzwaluwen. We zetten ons daarbij rustig neer in een duinpan en wachten tot de snorrende "geitenmelker" zich laat bewonderen. Vergezeld door een aantal glimwormen hopen we tegen middernacht terug aan de Koerselse parking te zijn.

Beenbreek

Praktisch: Vertrek met eigen wagens op de parking van de Kioskplaats in Hoboken om 13.30 u.

We verwachten terug te zijn in Hoboken rond 1 u 's nachts! Kostendelend samenrijden mogelijk. Wandelafstand: namiddag ca. 9 km, avond: ca. 8 km Mee te brengen: waterbestendig schoeisel voor een stevige wandeling, verrekijker, vogel- en plantengids, picknick (in rugzak!) voor 's avonds. Drank is verkrijgbaar in de Katershoeve.

Een bijdrage voor de plaatselijke Natuurpuntafdeling van 2,5 euro kan ter plaatse betaald worden.

Afdelingsweekend in Noord-Holland

Pinksterweekend van 3 juni tot 5 juni 2006

Gids: Wim Mertens

Organisatie: Luk en Ria Smets-Thys

Jisper

Tijdens dit weekend gaan we in de eerste plaats de duinen verkennen. Van zuid naar noord bezoeken we de Amsterdamse Waterleidingsduinen, het nationaal park Zuid-Kennemerland, het Noordhollands duinreservaat, het Schoorlse duin en het Zwanenwater. In het zuiden zijn de duinen kalkrijk in het noorden zuur en kalkarm. Dit brengt een grote variatie aan vegetatietypen en zeldzame plantensoorten met zich mee, een waar paradijs voor vlinders en vogels. Wedden dat u na drie dagen nog lang niet uitgekeken bent?

Er zijn nog enkele plaatsen vrij!

Inschrijven mogelijk tot 15 april !

Maar omdat overdaad toch schaadt, steken we er een middag weidevogelgebied tussen met een bezoek aan het 'Wormer- en Jisperveld'. Kieviten, grutto's, tureluurs en kemphanen zullen ons verwelkomen op de bootexcursie.

Praktisch

We reizen met gehuurde minibusjes. Snel inschrijven is de boodschap.

We vertrekken zaterdag 3 juni 's morgens vroeg op de Kioskplaats in Hoboken. Terugkomst: 5 juni 's avonds. We verblijven in Hotel Bergen te Bergen op tweepersoonskamers. Een redelijke wandelconditie (ca. 15 km/dag) is vereist.

We organiseren dit weekend volgens het principe van gedeelde kosten. Richtprijs is 190 euro per persoon, alles inbegrepen: vervoer, hotel in vol pension, wandelingen, boottocht. Enkel de drank bij het avondeten dient nog ter plaatse afgerekend te worden. **Inschrijven door overschrijving van een voorschot van 50 euro per persoon** op onze rekening (zie blz 2) met mededeling "Noord-Holland". Info: 03/289 73 66

De deelnemers krijgen enkele weken voor het vertrek een uitgebreide briefing met juiste vertrek- en terugkomsturen, een overzicht van de geplande wandelingen, en alle nodige praktische informatie.

Deze handelaars ondersteunen Natuurpunt Hobokense Polder

Hartelijk dank aan onderstaande handelaars en bedrijven voor de financiële ondersteuning die we van hen krijgen voor de verdere ontwikkeling van ons natuurgebied

Fietsenwinkel Hobobikes bvba, Kapelstraat 137 2660 Hoboken Tel. 03/ 827 58 47
Tuinaanleg Huylebroeck, Jules Pauwelstraat 50/52 2660 Hoboken Tel. 03/830 44 90
Firma Procap, Plastics dopjes, Schroeilaan 15 2660 Hoboken Tel. 03/830 40 00
Taverne De Schorren, Graspolderlaan 32 2660 Hoboken Tel. 03/828 49 96
Bvba Javebo, J. Stormstraat 29 2660 Hoboken Tel. 03/827 46 05
Verzekeringen en beleggingen Alert N.V., Kioskplaats 60 2660 Hoboken Tel. 03/827 31 50
Uurwerken-juwelen-optiek De Mey, Kioskplaats 81-83 2660 Hoboken Tel. 03/830 21 12
Naturam bij Tony Mertens, Boomsesteenweg 672 2610 Wilrijk Tel. 03/821 03 90
Victor Van den Eede en Zonen, Houthandel, Oudestraat 101 2660 Hoboken Tel. 03/827 56 84

Hobokense Polder in het teken van de vlinder

Lente en zomer 2006 !

Twee seizoenen lang schenken we heel veel aandacht aan de vlinders.

Wat kan je verwachten?

- **Nachtvlinder**inventarisatie op zaterdag 29 april (zie kalender blz. 5)
- Orchideeën en **dagvlinders** in de Viroinstreek op zondag 21 mei (zie kalender blz. 6)
- **Vlinder**cursus op zaterdagen 10 en 17 juni (zie onderaan)
- **Wes**vlindertocht op een zonnige junidag (zie onderaan)
- Grote-**Vlinder**-Sprookjes-Wandel-Dag op zondag 25 juni (zie volgende blz)
- **Vlinder**excursies in de Hobokense Polder in juli en augustus (zie volgende blz)

Welkom op één of meerdere activiteiten van ons **VLINDERPROJECT !**

Met dit aanbod rond vlinders schenken we aandacht aan **natuureducatie**, **natuurstudie**, **natuurbeleving** en **natuurbeheer**. Door de verkregen gegevens kunnen we immers het beheer van ons natuurgebied aanpassen om een toename van vlinderpopulaties te verkrijgen.

Cursus: Dag- en nachtvlinders

Interesse in een korte basiscursus? Snel inschrijven dan!

We starten met **twee theorielessen**:

Inhoud lessen: We staan stil bij de bouw, de stadia en de indeling in families van de vlinder. Dan fladderen we Toon Verbruggen achterna op zijn speurtocht en verzameling van gegevens op het internet: het beste vlindernet voor informatie betreffende de Lepidoptera.

Alles wordt gepresenteerd als op een website die bezocht wordt. Iets anders dan een PowerPoint-Presentatie dus, maar geen dag en nacht verschil.

Achtereenvolgens worden bijzondere thema's belicht zoals de trekvlinder, de dagactieve nachtvlinder, verspreiding, gedrag, vlinderwaaarneming en vlindertuin. Er worden ook illustraties geprojecteerd van specifiek die nacht- en dagvlinders die op de Hobokense Polder werden waargenomen en daar gefotografeerd. Er wordt uitgebreid stilgestaan bij de Hobokense fauna.

Deze theorielessen gaan door op **zaterdag 10 en 17 juni 2006 van 14 u tot 17 u in zaal De Schorren, Graspolderlaan 32 2660 Hoboken**. Meebrengen: papier en pen

Praktijk: De praktijkwandeling is gepland op een zonnige junidag. Dit zal tijdens de cursus aan de cursisten meegedeeld worden. Zij zullen ook kunnen deelnemen aan de excursies in juli en augustus.

Onze lesgever is een gedreven vlinderman van eigen bodem, nl. **Toon Verbruggen**

De driedelige lessenreeks kost **9 euro voor leden en 12 euro voor niet-leden. Te storten op rek. 979-6399607-37 van Natuurpunt Hobokense Polder met mededeling: "Vlinder**cursus"

In de deelnameprijs is één consumptie per theorieles en een syllabus inbegrepen.

Slechts op de kelk van de bloem ontmoet de vlinder de eigen schaduw

Roger De Bruyn

Op zoek naar wespvlinders!

Wanneer? Ergens op een warme junidag ...

Spannende ontmoeting met de geheimzinnige wespvlinders en Theo Garrevoet, ergens op een nog niet nader bepaalde warme dag in juni !

Schrijf je nu in per SMS of e-mail met vermelding wespvlinders en we houden je op de hoogte van het juiste verschijnen van deze ongelofelijk spannende vlinders.

SMS 0475/32 44 25 (Toon Verbruggen) of e-mail webmaster@hobokensepolder.be met vermelding 'wespvlinders' zodat we je op de hoogte kunnen houden!

Meer info over de wespvlinders op blz 22.

Cursusverantwoordelijke: Ria Thys, 03/289 73 66 - ria.thys@telenet.be

Zondag 25 juni 2006

GROTE-VLINDER-SPROOKJES-WANDEL-DAG

Niet enkel over vlinders...
Niet enkel over sprookjes ...
Niet zomaar een natuurwandeling ...
maar,
een natuurwandeling specifiek over
vlinders en aanverwanten zoals elfen,
bloemenfeeën, enz.

Via een aangeduid traject kom je
verscheidene stopplaatsen tegen
waar je allerlei informatie en wetens-
waardigheden kan ontdekken over
echte vlinders en over **sprookjes-
vlinders**. Er zijn ook verschillende
knutselactiviteiten rond het thema.

Niet enkel voor kinderen ...
Niet enkel voor volwassenen ...
Niet zomaar voor iedereen ...
maar,
voor iedereen die jong en oud ge-
noeg is om ervan te genieten.

Weerom een heuse **gezinsuitstap**
waar je, zoals ook op onze andere
'sprookjeswandelingen' kan genieten
van een versnapering die verband
houdt met het thema; ditmaal dus
een vlinderhapje en vlinderdrankje.

Wanneer: zondag 25 juni 2006
Vrij vertrek: tussen 13 u en 14.30 u
Einde: voorzien tussen 17 u en 18 u

Waar: parking Procap, Schroeilaan (ter hoogte van de
wandelbrug over de spoorweg)

Meebrengen: stevig schoeisel
buggy's (indien mogelijk vermijden)

Prijs: leden: 2 euro per persoon of 7 euro per gezin
niet-leden: 3 euro per persoon of 10 euro per gezin
(deelname aan de wandeling, hapje en drankje inbegrepen)

Informatie: educatieve: Toon Verbruggen 0475/32 44 25
geheel: Jeannine Nielandt 03/887 85 65 of
Terry Mariën 03/828 53 28

INSCHRIJVEN VERPLICHT !! (graag ten laatste 15 juni 2006) bij Terry:
03/828 53 28

Vlinderexcursies juli en augustus ...

In de loop van juli en augustus zal
Toon Verbruggen enkele malen op
studietocht trekken in de
Hobokense Polder.

Ga je graag mee op stap, meld je
aan: SMS 0475/32 44 25 (Toon
Verbruggen) of e-mail
webmaster@hobokensepolder.be
met vermelding 'vlinderexcursies
juli-augustus' zodat we je op de
hoogte kunnen houden!

Algemene vergadering Hobokense Polder vzw Zaterdag 18 februari 2006

Op de Algemene Vergadering met aansluitend het gezellig samenzijn waren ongeveer 30 personen aanwezig. We starten de avond na de verwelcoming door Danny met het officieel gedeelte.

4.000 euro voor het geplande Kijkpunt en 4.240 euro voor geplande, maar nog niet uitgevoerde werken aan het wandelpad, een batig saldo van 1.375,29 euro. Dit verslag wordt goedgekeurd. Eveneens wordt de

aanvaard: André Van Langenhove, Chris Verwaest, Franz Van Leekwyck, Gilbert Van de Velde, Ria Thys, Toon Verbruggen. Samen met Danny Jonckheere, Ann De Smedt, Wim Mertens, Luk Smets en Marc Roelands vormen zij vanaf heden de Raad van Bestuur.

Aldegonde Melis neemt ontslag als stemgerechtigd lid, daar zij wegens verhuis buiten Hoboken minder kans ziet zich volledig in te zetten voor onze vereniging.

Volgende leden worden statutair ontslagnemend als stemgerechtigd lid, daar zij niet meer voldoen aan de vereisten van toegetreden lid: Jef Bafort, Mark Bogaerts, Nancy Dubruiel, François Laureys, Bert Mertens, Paul Pals, Luc Van Schoor, Theo Verschuere.

Volgende leden stellen zich kandidaat als stemgerechtigd lid en worden met applaus aanvaard: Ria Thys, Gilbert Van de Velde, Chris Verwaest

Een overzicht van het voorbije werkingsjaar wordt door Wim Mertens en Ria Thys gegeven aan de hand van een geïllustreerde powerpointvoorstelling.

Het financieel verslag wordt voorgesteld door Luk Smets. De jaarrekening vertoont, na provisionering van

begroting 2006 ten belope van 8.520 euro voor afdelingswerking en 31.846 euro voor het beheer van natuurgebied Hobokense Polder door de vergadering goedgekeurd.

Ronald Van den Bossche neemt ontslag uit de Raad van Bestuur en dus ook als penningmeester. Ronald wordt van harte bedankt voor de jarenlange inzet. Het mandaat van Ann De Smedt, welk statutair ten einde loopt, wordt vernieuwd.

Volgende zes leden stellen zich kandidaat voor de Raad van Bestuur en worden met handgeklap

Voor de vertegenwoordiging van Natuurpunt Hobokense Polder in Natuurpunt worden volgende afgevaardigden aangesteld:

- voor Natuurpunt Beheer vzw: Wim Mertens
- voor Natuurpunt Educatie vzw: Ria Thys
- voor Natuurpunt Studie vzw: Toon Verbruggen
- voor Natuurpunt Beleid vzw: Danny Jonckheere
- voor Natuurpunt vzw: de 4 vernoemde leden te samen

Het jaarprogramma 2006 wordt door Danny Jonckheere voorgesteld.

De vergadering wordt gevolgd door een viering van Jules Moens, die zich op zijn 80ste als actieve gids terugtrekt. Na een verzorgde receptie met overheerlijke hapjes, wordt de vergadering vergast op een prachtige diavoorstelling over Botswana door Harry Buyl. We genieten van de mooie natuurbeelden uit het Afrikaanse land.

Nieuwe soorten in de Hobokense Polder in 2005

Wim Mertens

Rouwmantel

Elk jaar worden nieuwe plant- en diersoorten ontdekt in de Hobokense Polder, zo ook in 2005.

Dat Guido en Toon alweer 31 nieuwe nachtvlindersoorten waarnamen, kon je al lezen in het vorige Polder.blad.

Guido vond in juli ook nog een nieuwe dagvlindersoort: de **rouwmantel** (*Nymphalis antiopa*). Van deze in Vlaanderen en Nederland uitgestorven soort worden sporadisch nog zwervende exemplaren aangetroffen. Het is een soort van bosranden en open plekken in bossen met als waardplanten: wilg, populier en berk.

Tijdens de nachtwaarnemingen in oktober werd een **meikever** (*Melolontha melolontha*) aangetrokken door de lampen. Dit is niet enkel een bijzonder late waarneming, maar bij mijn weten ook de allereerste in de Hobokense Polder.

Niet nieuw is de levendbarende hagedis (*Lacerta viviparis*). In de jaren tachtig werd dit reptieltje regelmatig waargenomen, ondermeer langsheen de oude spoorweg en aan de Ruitersplas. Sindsdien zijn er echter bijzonder weinig waarnemingen. Vier jaar geleden zag de terreinploeg van Natuur- en Landschapszorg een exemplaar op het (voormalig) Stort. Dit jaar merkte ik een zeer klein diertje op aan de Plevierenhoek. Blijkbaar zijn er nog kleine populaties van deze soort aanwezig in de Hobokense Polder.

Ook alweer 8 nieuwe plantensoorten

in 2005, waarvan er vier gevonden werden tijdens de FON-excursie (FON = Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud). **Grof of gedoorn** **hoornblad** (*Ceratophyllum demersum*) en **watertorkruid** (*Oenanthe aquatica*) zijn twee waterplanten die opdoken in het Nieuwe Zandweel. Grof hoornblad is de meest verspreide bloeiende waterplant ter wereld. Het groeit in stilstaand voedselrijk water met een modderbodem en vormt vegetaties die als schuilplaats, voedsel- en zuurstofbron van groot belang zijn voor vele waterdierpjes. Watertorkruid is kenmerkend voor plaatsen met wisselende waterstand. Het kiemt enkel op drooggevallen plekken, maar tijdens de bloei staan de planten meestal nog met hun voeten in het voedselrijke water. **Groot moerasscherm** (*Apium nodiflorum*) en **slanke waterkers** (*Nasturtium microphyllum*) werden waargenomen tussen de breukstenen op de Schelde-oever. Deze soorten komen dikwijls samen voor in voedselrijk zoet water en in het zoetwatergetijdengebied.

Grof hoornblad

Groot moerasscherm komt algemeen voor in de zoetwaterschorren langsheen de Schelde. Nog soorten van natte standplaatsen zijn **getand vlotgras** (*Glyceria declinata*) en **bruin cypergras** (*Cyperus fuscus*), beide pioniers op kale, natte bodems. Natte plekken in weilanden die door het vee stuk getrapt worden, zijn typische groeiplaatsen. Zo ook bij ons; de soorten staan in het Donker Gat, een nat gedeelte van het begrazingsraster. Het zeldzaam bruin cypergras werd gevonden tijdens de excursie van de plantenwerkgroep van NP Zuidrand Antwerpen. We vonden ook nieuwe soorten van droge standplaatsen. Het vrij zeldzame **eekhoorngras** (*Vulpia bromoides*), gevonden in de droogste delen van de Graspolder, groeit in tamelijk open graslanden op kalk- en voedselarme droge zandgrond. Bij ons gaat deze soort achteruit, maar in Noord-Amerika en Australië wordt het beschouwd als een schadelijke exoot. Tenslotte werd in november nog een nieuwe plantensoort ontdekt. Op de afgeplagde, maar reeds lang droog staande delen van de Reigershoek groeiden meerdere exemplaren van de zeldzame **lathyruswikke** (*Vicia lathyroides*), een plantje dat voornamelijk voorkomt in de duinen. Het hoort thuis in lage schrale begroeiingen op droge voedselarme zandgrond. Haar optreden op de bodem van een in 2004 afgeplagde plas geeft aan hoe droog het de afgelopen seizoenen in de Hobokense Polder was.

Meikever

Internationale watervogeltellingen

Van oktober tot en met maart tellen we maandelijks de watervogels in de Hobokense Polder en op de Schelde. De telling maakt deel uit van de internationale watervogeltellingen waarbij watervogels in heel Europa in hetzelfde weekend worden geteld. Op deze wijze tracht men ondermeer een beeld te krijgen van populatiegrootte en populatiewijzingen van Europese watervogels. De laatste telling van deze winter ging door op 18 maart. In Hoboken is iedereen welkom op de tellingen. Het is een ideale gelegenheid om watervogels beter te leren kennen. Kon je er dit seizoen niet bij zijn, geen nood. We starten opnieuw in oktober (info: André Van Langenhove, tel. 03/288 00 81).

Soort	15/10	13/11	17/12	15/1	18/2
Waarnemers	AVL, DJ, WM, MT	AVL	AVL, DJ	AVL	AVL, DJ
Aalscholver	9	4		2	
Bergeend	3	2		3	25
Blauwe reiger	6	3			
Bonte strandloper				74	
Canadese gans	102			20	34
Grauwe gans			14		
Grote zilverreiger		2			
Kievit	157	120		81	15
Kleine mantelmeeuw	1				
Kokmeeuw	572	498	207	829	244
Krakeend	12	2		5	39
Kuifeend					5
Meerkoet	20	6	2	6	9
Nijlgans	9				2
Nonnetje					2
Pijlstaart	4		5		
Scholekster					2
Slobeend					8
Stormmeeuw	1	2			2
Tafeleend	1				18
Waterhoen		3	3	1	5
Watersnip	5			1	
Wilde eend	39	11	20	62	33
Wintertaling	179	117	99	411	190
Witgatje	4		1		
Zilvermeeuw	6	3	2	2	120

Vogelwaarnemingen in de Hobokense Polder van 1 december 2005 tot en met 28 februari 2006

Het waterpeil in de Hobokense Polder is pas echt gestegen in februari. Niettegenstaande de zware neerslag liggen de waterpeilen eind februari nog steeds ver onder de normale lentepeilen. De gevulde plassen trekken wel opnieuw veel eenden aan. Net als voorgaande jaren kregen we op het eind van de winter nonnetjes te zien op het Broekskot. Het **nonnetje** is een fraaie, kleine zaagbek. Deze duikeenden hebben een slanke getande snavel die zeer geschikt is om visjes te vangen.

Op 11 januari ontdekte AVL een **ooievaar** op het Rallegat. Deze soort werd vroeger al wel overvliegend waargenomen in de Hobokense Polder, maar dit is de eerste keer op de grond.

Nadat heggenmussen, winterkoningen, merels en koolmezen het startschot hebben gegeven, zingen

ondertussen de eerste tijtjaffen al. Binnenkort keren ook de blauwborsten en fitissen terug. Tot in juni komen trekvogels aan, soort na soort. De bosrietzanger en spotvogel zijn zowat de laatsten. Hopelijk brengen ze niet te veel griep mee en gaat de 'paniek' hier snel over. Ik ga in elk geval ook deze lente weer met open oren van het zangconcert genieten.

Nonnetje

Hiernaast vind je de binnen gestuurde waarnemingen van december, januari en februari.

Zie je zelf opmerkelijke dieren of planten in ons werkingsgebied, aarzel niet ze door te sturen naar André Van Langenhove: Zevenbergenlaan 8 Hoboken, 03 /288 00 81 -

andre.van.langenhove@versateladsl.be

Kuifeend

Aalscholver

Dodaars: vanaf 20 januari zitten er op het Broekskot 1 of 2 dodaarsjes (AVL)

Aalscholver: werd overvliegend waargenomen (3 ex op 23/12, AVL) en vissend op het Broekskot en op de Schelde (2 tot 3 ex, AVL). De aalscholver werd ook waargenomen op Fort 8 op 22/01 (ES).

Blauwe reiger: dagelijkse gast op het Broekskot en andere plassen (indien niet dicht gevoren) (AVL, WDW).

Knobbelzwaan: 2 ex. op 11/01 op het Broekskot (AVL).

Kleine zwaan: 4 ex. op 1/01 over de Schelde vliegend naar het noorden (WM).

Grauwe gans: 19 ex overvliegend op 23/12 (AVL).

Brandgans: 1 ex op 23/02 op het Broekskot, deze soort wordt sporadisch waargenomen in de Hobokense Polder, het betreft waarschijnlijk verwilderde exemplaren.

Canadese gans: tamelijk grote groepen op het Broekskot (tot 51 ex op 12/01) en kleinere groepjes op de andere plassen (AVL).

Nijlgans: 2, 1 en 7 ex op het Broekskot op resp. 20/12 (AVL), 27/12 (WDW) en 11/01 (AVL).

Bergeend: in december en januari werden kleine aantallen gezien op het Broekskot en de Schelde (5-10 ex., AVL, WDW), vanaf half januari grotere aantallen op het Broekskot met 14 ex op 25/2 (WDW) en een maximum van 24 ex op 11/02 (AVL).

Wilde eend: waargenomen op de Schelde (maximaal 112 ex op 28/12, AVL) en sinds half januari ook op Broekskot en op alle andere plassen.

Krakeend: tot half januari enkel op

de Schelde (maximaal 54 ex op 6/01, AVL), nadien ook op Broekskot met 10 tot 30 ex (maximaal 33 op 14/02, AVL) en in kleiner aantal op andere plassen: Rallegat, Nieuw Zandweel (AVL).

Wintertaling: de aantallen op de Schelde (maximum van 411 op 15/01) zijn lager dan voorgaande jaren; sinds half januari wel grote aantallen op het Broekskot (meer dan 100 ex op 21/02 AVL, WM) en Rallegat (56 ex op 23/02, AVL).

Pijlstaart: sinds half januari frequent waar te nemen op het Broekskot (5-25 ex, AVL).

Slobeend: in februari waren kleine aantallen (5-10 ex.) aanwezig op het Broekskot (AVL).

Kuifeend: na 15/02 waren kleine aantallen (5-10 ex) te zien op het Broekskot (AVL).

Tafeleend: vanaf half februari aanwezig op het Broekskot met 10 tot 30 ex. (AVL).

Nonnetje: vanaf 14 februari op het Broekskot te bewonderen met maximum van 2 wijfje + 1 mannetje op 28/02 en 1 wijfje en 2 mannetjes op 1/03 (AVL).

Sperwer: deze roofvogel is regelmatig te zien in de hele Hobokense Polder: 1 ex op 21/12, (AVL) en 21/02 (WM).

Buizerd: ook deze roofvogel ontbreekt zelden: meerdere waarnemingen in december, januari en februari (AVL, WM).

Bruine kiekendief: deze roofvogel werd ook regelmatig waargenomen in december, januari en februari, 2 ex. op 7/12 (AVL).

Torenavalk: 1 ex op 19/01 (AVL) en 21/02 (WM).

Waterral: 1 ex op het Rallegat op 22/12 (AVL).

Waterhoen: tot 6 ex op het Broekskot, maar ook op de andere plassen (AVL).

Meerkoet: tot 12 ex op het Broekskot, maar ook op de andere plassen (AVL).

Kievit: wordt tijdens de wintermaanden enkel waargenomen langs de Schelde (tot 84 ex op 15/0, AVL, DJ).

Bonte strandloper: deze kleine strandloper zit in de winterperiode af en toe op de breukstenen en slikplaten langs de Schelde: 74 ex tijdens de watervogeltelling van 15/01 (AVL).

Witgatje: in januari regelmatig waargenomen op Broekskot en Rallegat (1-2 ex, AVL).

Houtsnip: deze schuwe vogel overwintert jaarlijks in de Hobokense Polder maar is door zijn teruggetrokken gedrag moeilijk waar te nemen (1 ex op 6/02 en 21/02, WM).

Watersnip: 1 ex. langs de Schelde op 15/01 en 3/02 (AVL)

Ransuil: deze nachtvogel is waarschijnlijk altijd aanwezig maar zeer moeilijk waar te nemen: 1 ex op 15/12 en 23/02 (AVL).

Ijsvogel: 1 ex aan de Leigracht ter hoogte van de Naftaweg op 28/12 (WM) en telkens 1 ex op 20/01, 14/02 en 16/02 op het Broekskot (AVL).

Groene specht: deze soort is overal in de Polder te vinden, maar ook in de tuinen van Polderstad bij voederplaatsen, bijvoorbeeld aan de Zevenbergenlaan (AVL).

Grote bonte specht: idem als groene specht

Grote gele kwikstaart: 1 ex op 24/12 aan het Rallegat (AVL)

Staartmees: in grote groepen in de Polder maar ook in tuinen, o.a. 9 ex op 21/02 aan de Zevenbergenlaan (AVL) en 3 ex op 1/03 aan de Kopenhagenstraat (ES).

Zwarte mees: 2 ex op 1/03 in tuin aan Kopenhagenstraat (ES).

Koperwiek: in januari en februari werden kleine groepjes (5 à 10 ex) waargenomen verspreid over de gehele Polder (AVL).

Putter: 10 en 11 ex in de Graspolder op 4/12 en 20/01 (AVL) en 2 ex op 21/02 aan het Vergeten End (WM).

Sijs: hoor je overal rondvliegen, maar ze zitten meestal in zwarte elzen: 50 ex. op 12/12 (WM), ook 3 ex op 14/02 in tuin aan Zevenbergenlaan (AVL).

Rietgors: 2 ex op 1/01 langs de Schelde (WM).

Waarnemers

AVL: André Van Langenhove

DJ: Danny Jonckheere

ES: Eva Suls

WDW: Walter De Weger

WM: Wim Mertens

Wim Mertens

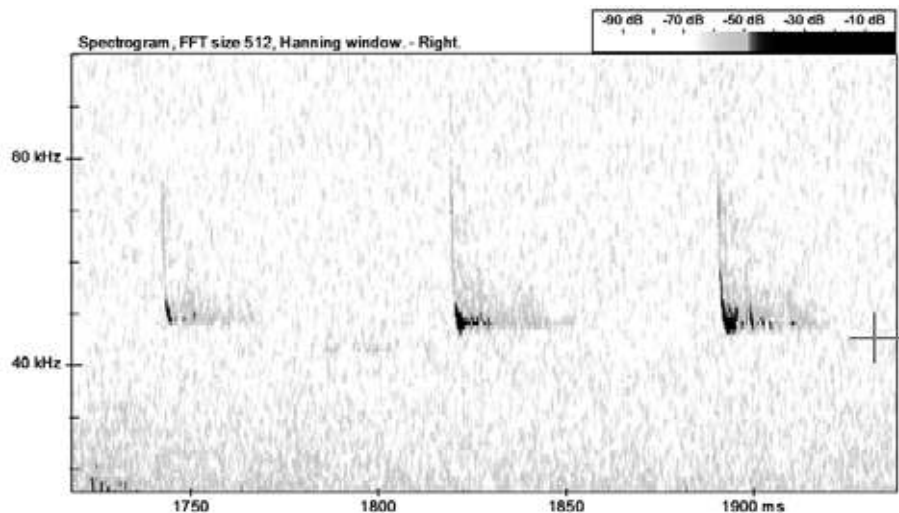
Vleermuizeninventarisatie in de Hobokense Polder

Ralf Gyselings

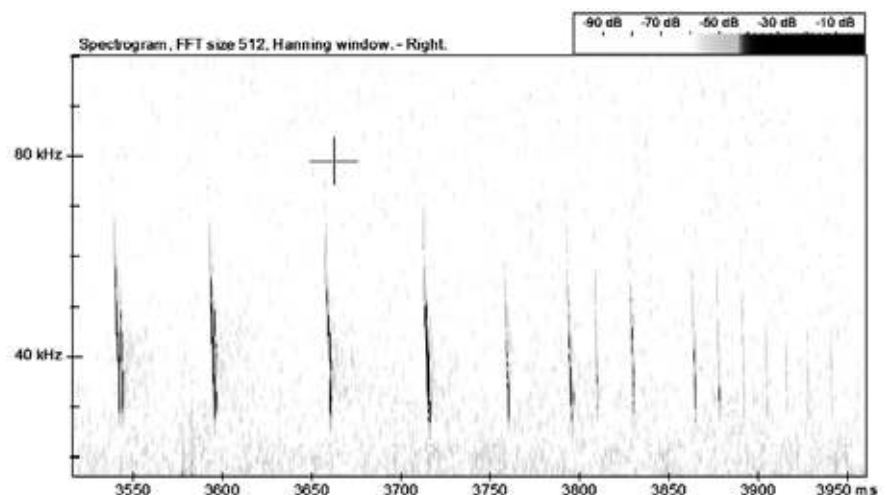
Op 27 juni 2005 werden op de Hobokense Polder vleermuizen geïnventariseerd met behulp van een bat-detector. Er werden drie soorten aangetroffen: gewone dwergvleermuis, watervleermuis en rosse vleermuis. Vleermuizen vinden insecten door het uitsturen van ultrasoon geluid en het opvangen van de echo. Het geluidssignaal van vleermuizen bestaat typisch uit twee delen: een eerste deel dat hoog begint en snel zakt van toon, en een tweede deel dat meer constant is van toonhoogte en langer wordt aangehouden. Het snel zakkende deel verschaft precieze informatie over de omgeving, maar draagt minder ver. Naargelang de soort en de omstandigheden verschilt het aandeel van beide delen.

Gewone dwergvleermuis is een zeer algemeen voorkomende soort in Vlaanderen, die de dag doorbrengt in gebouwen in spouwmuren, achter gevelbetimmering of onder dakpannen. Vanuit de verblijfplaats vliegen ze vanaf 5 tot 20 minuten na zonsopgang uit om te gaan foerageren. Tussen verblijfplaats en jachtgebied kan een afstand van 5 km liggen. Vliegroutes liggen vooral langs beschutting biedende landschapselementen, maar soms worden ook open plekken overgestoken. Als jachtgebied verkiezen ze biotopen waar insectendichtheden hoog zijn, zoals boven water, langs bosranden, in tuinen en parken en rondom straatverlichting. Bij gewone dwergvleermuis zijn beide delen van het geluidssignaal in een opname duidelijk herkenbaar. De toonhoogte van het constante en luidst klinkende deel ligt tussen 40 en 50 kHz. Het totale toonbeeld is weergegeven in figuur 1. In de Hobokense Polder werd ze op verschillende plaatsen aangetroffen in het populierenbos, aan de kijkhut en aan de kijkwand.

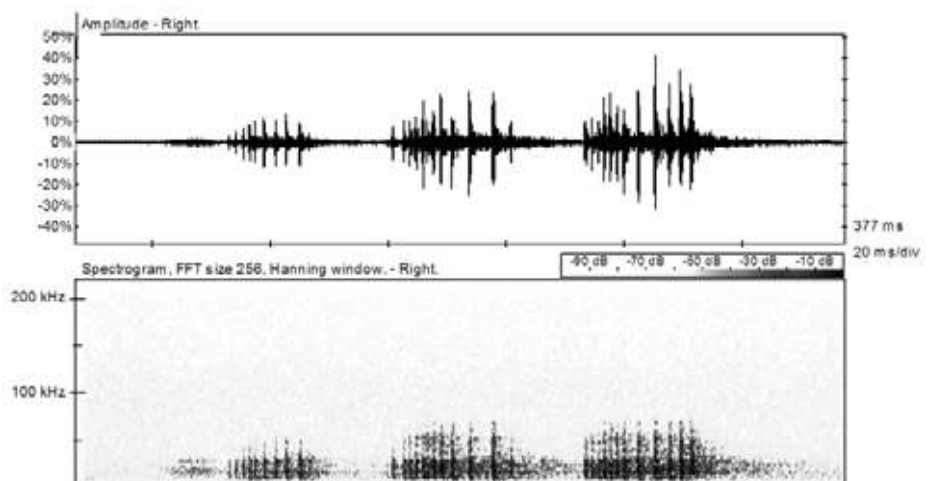
Watervleermuis is ook een algemene soort in Vlaanderen. Zomervliefen van watervleermuis bevinden zich in holtes van bomen. Watervleermuis vliegt om te foerageren

Figuur 1: Sonogram van gewone dwergvleermuis (verloop van toonhoogte in de tijd). Opgenomen aan de kijkwand.

Figuur 2: Sonogram van watervleermuis (verloop van toonhoogte in de tijd). Opgenomen aan de kijkhut. Het sneller opeenvolgen van de pulsen rechts wijst erop dat ze op dat moment een prooi vangt (of probeert te vangen).

Figuur 3: Oscillogram en Sonogram van bramensprinkhaan opgenomen in het populierenbos.

enkele kilometers, waarbij ze sterk gebonden is aan lijnvormige elementen in het landschap. Foerageren doet ze typisch boven open water, waarbij ze zeer laag over het water vliegt. Watervleermuis gebruikt enkel het snel dalende deel over een zeer groot frequentiebereik.

Dit is typisch voor alle soorten van het geslacht *Myotis*, waartoe ook de watervleermuis behoort. *Myotis* soorten kunnen daardoor met een bat-detector niet uit elkaar gehaald worden. Door de reflectie van het water ontstaat bij watervleermuis echter een typisch patroon van verschillende opeenvolgende frequenties met een luider klank. Dit is in een opname duidelijk herkenbaar en zie je in figuur 2. Zij werd waargenomen aan de kijkhut.

Watervleermuis

Rosse vleermuis is ook een boom-bewonende soort. Zij wordt in het grootste deel van Vlaanderen aangetroffen. Zij is een van de grootste van onze inheemse vleermuissoorten. Om te gaan foerageren legt zij grote afstanden af van 10 km en meer. Ze vliegt dikwijls vrij hoog, en is minder gebonden aan landschapselementen. Zij jaagt dikwijls boven moerassig gebied en water, waar ze vrij hoog vliegt en af en toe naar beneden duikt. Rosse vleermuis gebruikt voornamelijk het constante deel van het geluidssignaal, waarbij afgewisseld wordt tussen iets boven en iets onder 20 kHz. Ook zij werd waargenomen aan de kijkhut. Van rosse vleermuis is een kolonie bekend in Beveren. Mogelijk is ze daarvan afkomstig.

Behalve vleermuizen kunnen met de bat-detector ook sprinkhanen worden opgenomen. Figuur 3 geeft een opname van bramensprinkhaan opgenomen in het populierenbos.

Jacobskruiskruid

Wim Mertens

Afgelopen jaar doken in de media regelmatig verhalen op over het grote gevaar en de giftigheid van Jacobskruiskruid voor paarden en runderen. Hierbij werd meestal vermeld dat deze plant uitgezaaid is in natuurgebieden en daar momenteel explosief toeneemt. De berichten eindigen meestal met een oproep tot actieve bestrijding.

Zoals zo vaak in de pers zijn deze berichten deels juist en deels fout. Wat is juist? Jacobskruiskruid is net als andere kruiskruiden zeer giftig voor zoogdieren. De planten uit dit geslacht maken giftige stoffen (een bepaald type alkaloïde) aan als bescherming tegen grazers, zoals andere planten stekels of doorns maken. Paarden en runderen eten deze plant niet, althans niet in verse toestand. Het verdedigingsmechanisme werkt dus. Probleem is dat de dieren de plant in gedroogde toestand, in hooi dus, niet meer herkennen. Indien paarden of runderen kruiskruiden eten wordt de gifstof opgestapeld in de lever totdat een dodelijke concentratie bereikt wordt. Wat niet klopt, is dat Jacobskruiskruid uitgezaaid is in natuurgebieden. Het is een inheemse plant die ook vroeger in Vlaanderen algemeen verspreid voorkwam. Hij groeit voornamelijk in graslanden en ruigten op basische (niet zure), voedselarme tot matig voedselrijke, droge tot vochtige bodems. Veranderingen in landgebruik kunnen lokaal wel een sterke toename veroorzaken. Bij het uit productie nemen van landbouwgronden kan bodemverschraling leiden tot uitbreiding van het kruiskruid. Dit gebeurt onder meer in natuurgebieden en bij hobbylandbouwers. Onder het begrazingsbeheer nam de soort ook in de Graspolder sterk toe. In de zomermaanden domineren zijn gele bloemen hier het landschap. De runderen en de paarden blijven er netjes af, blijkbaar ook nadat de plant afgestorven en verdroogd is. Geen van de dieren vertoont na 3 jaren voltijsd grazen vergiftigingsverschijnselen. Integendeel, de runderen getuigen zelfs midden in de winter van een

uitzonderlijke fysieke paraatheid (zie elders in dit nummer).

Actieve bestrijding is absoluut overbodig en vanuit ecologisch standpunt zeker niet gewenst. Indien de landbouwer/dierenbezitter Jacobskruiskruid herkent tijdens het hooien, weet hij direct dat het hooi niet geschikt is. Waarschijnlijk schort hier wel eens het schoentje. De huidige hobbylandbouwers (paarden-, schapen-, geiten-, ...kwekers) hebben, in tegenstelling tot de meeste (oude) boeren, geen kennis van wilde kruiden. Bovendien kopen ze hun hooi veelal aan, zonder enige controle over de inhoud. Als Natuur- en Landschapszorg (de werkploeg van Natuurpunt) in de Hobokense Polder of elders hooi maakt, zorgen ze er eerst voor dat al het Jacobskruiskruid uitgetrokken en verwijderd is. Pas dan wordt er gemaaid en gehooid. Actieve bestrijding is ongewenst omdat de soort hier duidelijk thuis hoort. Zo is ze een belangrijke voedselbron voor tal van insecten, denken we maar aan bloembezoekende zweefvliegen en de zebrarupsen van de Jacobsvlinder.

Bestrijding van Japanse duizendknoop in de Hobokense Polder

Wim Mertens

De bestrijding van Japanse duizendknoop is een belangrijk aspect van het beheer in de Hobokense Polder. Deze woekerende exotische plantensoort groeit op meerdere plaatsen in de Hobokense Polder, plaatselijk op grote oppervlakten. Zijn dicht bladerdek verhindert de groei van andere planten. Tussen Japanse duizendknoop vind je dan ook bijna geen andere planten. De bestrijding van deze soort is bijzonder moeilijk. In de Hobokense Polder werd deze soort tot nog toe niet erg intensief en bijgevolg ook niet succesvol bestreden.

Door de Goudklompjes, onze superactieve vrijwillige beheersploeg, krijgen we nu de mogelijkheid om de bestrijding planmatiger en intensiever uit te voeren. Als start hiervoor ging op 26 oktober 2005 een informatievergadering door, waarvoor zes sprekers werden uitgenodigd.

Als eerste kwam 'goudklomp' **Gilbert Van de Velde** aan de beurt. Hij stelde dat de bestrijding in de Hobokense Polder dringend noodzakelijk was omdat de plant reeds grote delen van het natuurgebied heeft ingepalmd. Zijn uitgebreide internetopzoeking op voornamelijk Amerikaanse, Britse en Nederlandse sites leerde dat de bestrijding uiterst moeilijk is. Door maaien is de soort niet weg te krijgen. Van biologische bestrijding zijn tot op heden nog geen succesvolle voorbeelden gekend. Afgraven van het uitgebreide wortelstelsel heeft wel kans op slagen, maar is erg duur. Bovendien kan elk achtergebleven stukje wortelstok opnieuw uitgroeien tot een volwassen duizendknoop. De meest realistische en haalbare methode zou het gebruik van herbiciden zijn, met name glyfosaat. Omdat dit herbicide snel afbreekt en weinig negatieve effecten zou hebben op de rest van het ecosysteem (dieren, zwammen, bacteriën) zou het gebruik ervan in natuurgebieden te verantwoorden zijn.

De volgende spreker, **Paul Pals**, ex-voorzitter van de Werkgroep Hobokense Polder, was het hier

hoegenaamd niet mee eens. Op hetzelfde internet vond hij vele rapporten over de negatieve gevolgen van het herbicide (en de toegevoegde stoffen in de commerciële mengsels) op mens en dier. Volgens hem is het gebruik van glyfosaat ook geen garantie voor een succesvolle bestrijding, zeker niet bij een eenmalig behandeling. Uittrekken en begrazen zouden een verdere uitbreiding verhinderen en zijn in dat opzicht wel effectief. Hij wees er ook op dat de Japanse duizendknoop een typische verstoringsplant is die in de Hobokense Polder voornamelijk op voormalige storten groeit. Een grondige bodemsanering zou ook effect kunnen hebben.

Vervolgens kwam de heer **Leemans** van Monsanto (de producent van Round-up en andere glyfosaat bevattende producten) aan het woord. Glyfosaat is volgens meerdere internationale controle-instanties niet gevaarlijk voor mens en milieu. Het heeft enkele een vernietigend effect op planten. In tegenstelling tot lipofiele stoffen (stoffen die slecht oplossen in water, bijvoorbeeld DDT) stapelt het hydrofiele (goed in water oplosbare) glyfosaat zich niet op in de voedselketen. Bij goed gebruik zouden geen verhoogde concentraties van glyfosaat in het grond- of oppervlaktewater terecht komen. Aanrijking van de afbraakstof (AMPA of aminomethylfosfolzuur) is al wel vastgesteld. Deze stof is nog minder gevaarlijk dan glyfosaat en kan ook

uit andere stoffen ontstaan (o.a. uit wasmiddelen). Het detergent dat in Round-up toegevoegd wordt om het herbicide in de plant te krijgen is toxischer dan glyfosaat zelf. Momenteel zouden er nieuwe producten op de markt zijn met minder (schadelijke) detergenten.

Professor **Rony Blust** van de Universiteit Antwerpen, legde eerst omstandig uit hoe toxische effecten en ecologische en gezondheidsrisico's bepaald werden. Hij bevestigde dat bij juist gebruik glyfosaat geen grote risico's oplevert voor mens of dier, maar de toegevoegde detergenten in de commercieel beschikbare producten zouden wel degelijk negatieve effecten hebben o.a. op amfibieën. Aangezien de exacte samenstellingen van de producten geheim gehouden wordt, kan de toxiciteit van de aparte stoffen niet worden onderzocht en is het bij nieuwe producten nooit duidelijk wat de echte toxiciteit is.

Vervolgens kwamen twee praktijkvoorbeelden aan bod. Volgens **Erik Molenaar**, conservator van de Wolvenberg, heeft een combinatie van mechanische bestrijding (uittrekken en maaien) en gebruik van glyfosaat (aanstippen) gedurende 12 jaar op de Wolvenberg geleid tot een sterke afname, maar niet tot het verdwijnen van de Japanse duizendknoop. Er worden nu geen andere soorten meer weggeconcurrerd, maar waakzaamheid blijft uiterst noodzakelijk.

Mark Florus (AMINAL, Afdeling Water) gaf aan dat zij als overheid geen pesticiden meer mogen gebruiken. De puur mechanische bestrijding, bestaande uit 7x per jaar maaien, op de oevers van waterlopen in het Netebekken leidde na drie jaar eveneens tot een sterke afname maar niet tot het verdwijnen van de soort.

Tijdens de late discussie werden volgende conclusies getrokken:

- De Japanse duizendknoop moet (in de Hobokense Polder) bestreden worden.
- De overheid moet een zwarte lijst van planten opstellen waarvan de verkoop moet worden verboden, zodat de kans op het verschijnen van nieuwe agressieve exoten in de toekomst kleiner wordt. Natuurpunt moet hier actief op aandringen.
- Over het al dan niet gebruiken van herbiciden waren de meningen verdeeld. Iedereen was het eens dat in geval van gebruik een open en eerlijke communicatie nodig is. Het werd wenselijk geacht dat Natuurpunt regels opstelt waaraan de afdelingen zich dienen te houden.
- Het is in elk geval wenselijk om alternatieve bestrijdingsmethoden te bedenken en uit te proberen. Er wordt gedacht aan begrazen (runderen, varkens, geiten...), afdekken, afgraven, behandelen met zout, terpentijn...
- Bij eventuele keuze voor

herbicidengebruik kunnen we steeds rekenen op het wetenschappelijke advies van professor Blust m.b.t. goed gebruik (gebruikte concentraties, tijdstippen...).

Op basis van deze informatie werd op een open vergadering van de beheergroep (8 februari 2006) beslist om voorlopig geen herbiciden te gebruiken in de Hobokense Polder, maar verschillende bestrijdingsmethoden uit te testen en deze jaar na jaar te evalueren.

Dit jaar gaan we van start met volgende maatregelen:

- regelmatig (tweewekelijks) maaien met afvoer,
- klepelen (4x/jaar),
- afgraven en zorgvuldig verwijderen van kleine plekken in het Centrale deel,
- afdekken,
- begrazen
  - 1) uitbreiden begrazingsraster
  - 2) onderzoek naar haalbaarheid van geitenbegrazing.

Om de resultaten van de verschillende behandelingen objectief te kunnen vergelijken worden alle beheerde plekken en enkele niet beheerde plekken jaarlijks tweemaal onderzocht. In permanente kwadranten zal het aantal stengels per m² geteld worden en zal de bovengrondse biomassa (het drooggewicht van de planten) bepaald worden. We houden je in elk geval op de hoogte.

SWAT-project in de Hobokense Polder

Jaarlijks wordt in het Antwerps onderwijs aan leerlingen, die zich misdragen, gevraagd de school te verlaten. Vaak zijn ze moeilijk in een andere school op te vangen. Het stadsbestuur en de onderwijsnetten in Antwerpen richten voor dertig van hen een aparte school op in Fort 8 in Hoboken. Daar worden deze „niet-schoolbare jongeren” klaargestoomd om een nieuwe, meer succesvolle stap naar het onderwijs te doen. De herbronning zou twee tot drie maanden duren. Niet alleen wordt er de leerstof van de toekomstige school voorgekauwd. Fort 8 is ook gekozen voor het bijbehorende touwencomplex en de groene omgeving van de Hobokense Polder. Daarin kunnen de leerlingen op een gezonde manier de teamgeest terugvinden. Deze “tijdelijke opvangstructuur voor niet-schoolbare jongeren” heet Swat = Samen Werken Aan Toekomst. Vanaf half maart werken dergelijke jongeren met hun begeleiders en samen met onze Goudklompjes in de Hobokense Polder.

*Stoffes drijven
door een smalle baan van licht
naar onzichtbaarheid.*

Adri van den Berg

Aan de vogelkijkhut op het Broekskot zagen we deze Canadagans die haar voorzorgen genomen had tegen de vogelgriep.

Vogelgriep: Meldpunt

Info of meldingen van **dode dieren** op 0800 99 777 of www.influenza.be.

Heb je een **levend, maar noodlijdend dier** gevonden? Breng het naar het opvangcentrum in Kieldrecht:

Florent De Koning, Kreek 54
9130 Kieldrecht - tel. (03) 773 40 89
Dit centrum beschikt over de nodige officiële vergunningen om beschermde vogels en andere wilde dieren ter verzorging onder zich te houden. Doel: de verzorging, de revalidatie en het opnieuw vrijlaten van noodlijdende dieren en dit in de beste omstandigheden.

Hoe vang ik een kudde Galloways? Het verhaal van een ervaren cowboy!

André Van Langenhove

De wet schrijft voor dat alle runderen genummerd moeten zijn. Door het schuren met hun kop tegen de bomen waren de nummerplaatjes echter uit de oren van onze Galloways verdwenen. Bovendien moet er ook geregeld bloed genomen worden en moeten de dieren ontwormd worden.

Maar nu begint het avontuur! Alles en iedereen was ter plaatse: 15 mensen, vervoer, losse afsperringen. Het zoeken en opdrijven begon (ik was toeschouwer). Ik moet toegeven, het was niet eenvoudig om de dieren bij elkaar te krijgen. Na drie pogingen heeft men het opgegeven. De dieren hadden zich verspreid in alle windrichtingen.

Heel wat maanden later deed ik alleen een nieuwe poging om de dieren naar de vangkraal te krijgen. Natuurpunt had enkele hooibalen aangebracht. Dinsdag was de streefdatum van Natuurpunt om de Galloways op te halen, dus de vrijdag voordien had ik als testdag uitgekozen. Als een volleerde "rattenvanger van Hameln" of beter gezegd "koeienvanger van de Hobokense Polder" ga ik op stap met een hooibaal. Ik lok de koeien naar de kraal door op regelde plaatsen wat hooi achter te laten.

En van geluk gesproken! Binnen het kwartier heb ik prijs, alle dieren staan in de kraal. Maar ik moet ze terug de vrijheid geven. De kraal is te klein om ze nog 4 dagen te laten staan. Toch was dit een goede oefening voor de dinsdag daarop. Zondag en maandag nog een beetje bijvoederen, ...

... en dan is de grote dag aangebroken. Met een hooibaal in de kruiwagen trek ik weer de Polder in, op zoek naar de koeien. Eindelijk vind ik de dieren; ik strooi wat lekkernij en begeef me al strooiende naar de kraal, waar ook al hooi klaar lag. De beestjes stappen braafjes mee. Alle dieren netjes in de kraal en poortje

dicht. Oef, het is gelukt. **Met hooi in de hand, vangt men koeien in Polderland !**

Vlug even bellen naar Natuurpunt dat ze de dieren kunnen ophalen. Binnen het uur is Natuurpunt ter plaatse. Maar de dieren zijn intussen in die kleine ruimte al wat onrustig geworden. De aanhangwagen wordt tegen de kraal geplaatst, twee begeleiders drijven de dieren de wagen in. Maar helaas is er in de wagen maar plaats voor drie dieren. De drie resterende Galloways worden in de kraal door hun gevangenschap erg zenuwachtig en zoeken naar een uitweg. Dus gooien we vlug een nieuwe hooibaal in de kraal. Twee dieren worden terug rustiger, maar nummer drie, de leidstier, ziet het toch wel even anders. Geloof het of niet, maar in één sprong is hij over de kraal van 1,50 m hoog. Dat scenario herhaalt zich tot viermaal toe, vraag het maar aan Danny.

Dus we verhogen de kraal tot op 2 meter en doen enkele dagen later nog maar eens een poging. Daar staat hij dan ... op ca. 50 meter van de kraal. Aan de hooibaal om hem te lokken, kan hij toch niet weerstaan en argwanend stapt hij de kraal in. Vlug de poort toe. En weer probeert hij er over te springen, maar de kraal is nu toch net iets te hoog. Onze leidstier heeft wel een gouden medaille gekregen en we noemen hem voortaan **springer!**

Geneeskrachtige planten in de Hobokense Polder

Terry Mariën

Hondsdrif

1. Naamverklaring

1.1. Wetenschappelijke naam: *Glechoma hederacea* L.

Glechoma is afgeleid van glechon, een oud-Griekse plantnaam, die Linnaeus voor dit geslacht bestemde. **hederacea** duidt op de klimopachtige bladeren (*Hedera* = klimop)

L. komt van Carolus Linnaeus (° 1707 - † 1778). Hij heeft gezorgd voor een ordening van de indeling van de planten.

1.2. Officiële Nederlandse naam: hondsdrif

Hondsdrif heeft niets met een hond of met drif te maken, maar is waarschijnlijk een verbastering van een heel oud (Gothisch) woord *Gunderaba*.

Het eerste lid van dit woord is af te leiden van het oude gund of gond, dat wond of etter betekent.

Het tweede van reba of rebe wat rank betekent.

Een plant dus die over de grond kruipt (rankt) en zwerende en etterende wonden heelt.

1.3. Streeknamen

Hoefijzertje en **paardevoetje** verwijzen naar de hoefijzervorm van het blad.

Krutje-door-den-toen oftewel **Kruip-door-den-tuin** omdat zij zich door haar uitlopers over het grondoppervlak verspreidt.

Blaue ganzemuur vanwege de blauwe bloemkleur en mogelijk omdat ganzen het kruid opzochten en opaten of omdat men de gewoonte had de plant in het nest van een broedende gans te leggen, opdat de jongen krachtig zouden opgroeien.

Oelkenblatties betekent "aardgeestblaadjes", aardgeesten die de mens goed gezind waren.

Kikkerbloem omdat de koele beetje vochtige omgeving de kikkers aantrok.

Tongerbloem: in Friesland betekent tonger, donder. Heel vroeger was hondsdrif aan Thor (de god van de donder en bliksem) gewijd en het kruid zou dus huis en hof beschermen.

Melkzuiger heeft te maken met een oud gebruik waarbij men een krans maakte van de plantjes die men om de hals van de koe hing, opdat de melkopbrengst in het komende seizoen hoog zou zijn.

2. Vindplaats

Op enigszins **vochtige bodems** is de hondsdrif zeer algemeen bv. in de tuin (goede grondbedekker), in vochtige loofbossen, onder heggen, aan oevers.

Op zeer schaduwrijke plekken kan de plant wel groeien, maar vormt geen bloestengels, tenzij er meer licht komt (bv. door rooien van bos of doordat de plant de rand van een open plek bereikt).

3. Beschrijving

3.1. Familie : familie der lipbloemen

Weinig families hebben zulke goede uiterlijke kenmerken.

Zeer vele soorten hebben ondergrondse of bovengrondse **kruipe stengels**.

Alle soorten dragen de **bladen kruisgewijs** en hebben **vierkante stengels**.

Het zijn bijna allemaal **kruidachtige planten** en de meeste bloemen zijn **duidelijk tweelippig**.

Het **aantal meeldraden is 4** (2 korte en 2 lange) of 2 en het **vruchtbeginsel is altijd in 4 gedeeld**. (dit hebben ze met de familie der Ruwbladigen gemeen, maar hier zijn de bladeren niet kruisgewijs en zijn er geen 2 of 4 meeldraden). De vrucht rijpt in de kelk (die zich bij sommige soorten sluit), totdat de vier dopvruchtjes rijp zijn.

3.2. Plant

Een snel voortwoekerende, laag langs de grond-groeiende plant met paarsblauwe (zelden roze of witte) bloemen en hoefijzervormige bladeren.

De liggende vertakte stengel is meestal behaard; de opgerichte bloemstengels zijn meestal niet vertakt. De bloemen staan in groepjes in de bladoksels. De plant heeft een sterke, aangename geur.

3.3. Bestuiving en verspreiding

Het vermeerderen is eenvoudig, want de kruipende stengel zal, in stukken gedeeld en weer uitgepoot, via de knopen weer nieuwe planten leveren.

De bloemen worden door hommels, bijen, zweefvliegen en vlinders bezocht. Soms bijten hommels en bijen de kroonbuis opzij open en stelen de nectar zonder aan hun plichten als bestuivers te voldoen.

De verspreiding van de vruchten gaat via mieren of doordat ze ergens aan vast blijven kleven.

4. Geneeskraft

Men gebruikt de verse of gedroogde plant, het verse sap of de bladeren bij het begin van de bloei.

Hondsdrif werd aangeprezen bij **hoest of verkoudheid** (bronchiale aandoeningen).

bv. hondsdrifmelk tegen slijm in de longen: een handvol verse planten (voor kinderen een halve hand vol) in een liter water aan de kook brengen en drinken 's avonds voor het slapen.

Naast de verzachtende eigenschappen regenereert de plant de slijmvliezen en werd hij daarom gebruikt bij **ontstekingen van de maag, darmen en urinewegen**.

De pulp van verse bladeren is een genezend kompres op **blauwe plekken en builen**.

De plant werd ook op zwerende wonden gelegd.

Hondsdrif groeit dikwijls in de nabijheid van de **brandnetel**. Wie zich gebrand heeft aan deze laatste, neemt een hondsdrifblaadje en wrijft het sap op de pijnlijke plek (is snel verzachtend).

Een gelijke hoeveelheid hondsdrif, stinkende gouwe en madelieven vermengd met suiker en rozenwater, is een uitstekend middel tegen allerlei **oogaandoeningen** (bij mens, paarden en rundvee).

De plant werd vroeger met 8 andere kruiden in de voorjaarssoepen gedaan en op Witte Donderdag gegeten. Men at toen allerlei kruiden om het lichaam van tijdens de **winter opgehoopte stoffen te ontlasten**.

BELANGRIJK: het is NIET de bedoeling dat we deze planten gaan plukken in de Hobokense Polder; enerzijds om ons plantenbestand te vrijwaren, anderzijds omwille van de soms giftige ondergrond (sommige plekken zijn voormalig stort Vandenbossche).

Al deze kruiden zijn te verkrijgen in de natuurvoedingswinkel, of je kan ze zelf kweken.

Wesplinders of Sesiidae

Van de familie der Wesp- of Glasvlinders zijn een 1360 soorten wereldwijd gekend en 20 daarvan komen voor in België.

Tussen 1975 en 1995 werden door Theo Garrevoet, lid van de Vlaamse Vereniging voor Entomologie en specialist in deze familie de volgende soorten in Antwerpen waargenomen, sommige ook op de Hobokense Polder.

Pennisetia hylaeiformis Lasp.

Polder 1975-1995

Sesia apiformis (= "bijvormig") Cl.

Hoornaarsvlinder - 10

Sesia bembeciformis

(= "wespvormig") Hb.

Gekraagde wesplinder - 77

Paranthrene tabaniformis

(= "daasvormig") Rott.

Populierenwesplinder - 8

Synanthedon spheciformis D.&S.

Synanthedon culiciformis L.

Synanthedon formicaeformis

(= "miervormig") Esp.

Wilgenwesplinder - 4

Synanthedon vespiformis L.

Synanthedon myopaeformis Bkh.

Synanthedon tipuliformis Cl.

Deze vlinders imiteren wespen en schrikken daardoor waarschijnlijk gewervelde predatoren af. Ze kunnen onderscheiden worden van wespen door de donkere streep of vlek op de bovenvleugel van waaruit meerdere aders ontspringen. Ook zijn het hoofd en de ogen veel kleiner. Ze hebben zeer smalle voorvleugels en vrij smalle achtervleugels, beide met een groot deel van het oppervlak transparant. Het zwarte lichaam is meestal gebandeerd met geel of rood. Soorten uit de genera *Sesia*, *Bembecia* en *Pyropteron* houden hun vleugels vrij dicht bij het lichaam. *Synanthedon*-soorten vouwen hun vleugels breder uit. Dagactieve nachtvlinders met doorzichtige vleugels komen ook voor in het geslacht *Hemaris* van de Pijlstaartvlinders. Deze soort imiteert vooral bijen. Alhoewel door hun bouw gerekend tot de nachtvlinders, is deze familie volledig dagactief vooral bij zonnig weer, zoals ook die andere volledig dagactieve 'nachtvlinder-familie': de *Zygaenidae* of

bloeddropjes. Ze zijn zeer snel en tot recent werden ze zeer moeilijk waargenomen in het wild. Ze kunnen als imago pas uitgekomen gevonden worden op stronken van hun rupsen-voedselplant van 's morgens vroeg tot halverwege de ochtend, waar ze snel weer verdwijnen, wanneer de zon hen voldoende heeft opgewarmd. Sommige bezoeken bloemen en mannetjes vliegen rond de voedselplant op zoek naar pas uitgekomen onbevuchte wijfjes. Recent heeft het gebruik van lokstoffen met synthetische geslachtsferomonen een grote vooruitgang teweeggebracht als waarnemingstechniek. Sommige soorten blijken hierdoor sterker verspreid en veelvuldiger voor te komen dan aanvankelijk was gedacht. De eitjes worden meestal enkelvoudig gelegd, dikwijls op beschadigde boomstronkdelen, of op de bladeren. De rupsen voeden zich in stengels, stronken of wortels en boren tunnels die dikwijls sporen van zijde dragen, als verschil met boorgangen van andere insecten. Soms wordt de aanwezigheid verraden door zaagselachtige resten uit gaten en stengels, en door zwellingen (gal). De levenscyclus kan tot 3 jaar duren bij sommige soorten. De pop wordt gevormd in een draderige cocon net onder de bovenste laag van de stronk of wortel, achter een uitgangsoening die door de rups werd voorbereid. Bij soorten die ondergronds verpoppen, kan een zijden kokergang gevormd worden die aan de aardoppervlakte verschijnt.

Aangezien de levenscyclus van de volwassen vlinder soms niet langer dan 1 of 2 weken duurt, en het uitkomen zeer afhankelijk is van het juiste aantal dagen warmte achter elkaar, kunnen we je pas enkele dagen van te voren op de hoogte brengen van het juiste moment voor onze uitstap in juni. Het gebruik van lokstoffen met synthetische geslachtsferomonen zal door Theo Garrevoet gedemonstreerd worden. Schrijf je in voor deze unieke kans op een ontmoeting met een genus, dat ik ook nog nooit heb mogen waarnemen: de vriendelijkste der wespen, de vluchtige wesplinder!

Weetjes over de Hobokense Polder door André en Godelieve Van Langenhove-Geubels

Wette da ...

...in januari een ooievaar opgemerkt is in de Polder? We tegen dat beestje gezegd hebben dat hij binnen enkele maanden maar eens terug moet komen. Wette nie bij wie? Florke krijgt er een broertje of zusje bij. Ingrid en Wim zijn in blijde verwachting van hun tweede kindje. Ann en Danny verwelkomen binnen enkele maanden hun eerste spruit. Nu al proficiat aan beide gelukkige ouders.

...we ook de grootouders met onze felicitaties niet mogen vergeten. .... ze zeker vol ongeduld de dagen aftellen om hun kleinkind in hun armen te sluiten.

...rijfjes en schopjes al staan te wachten op beide baby's. ... we zeker weten dat de liefde voor de natuur langs beide zijde een erfelijke factor is. ...we ons voor opvolging dus geen zorgen meer hoeven te maken.

...de Goudklompjes hulp hebben gekregen van een groepje tieners die hun steentje willen bijdragen bij de beheerswerken? ...we ze het jonge geweld noemen, maar dan wel in de positieve zin.

Ons "jong geweld" : van links naar rechts: Gert-Jan, Jonas, Klaas, Dries, Roeland.

...ons deurke altijd openstaat voor jongeren die zich nuttig willen maken in de natuur.

...de scholen in hun toch al druk lessenpakket een plaatsje openlaten, om kinderen wegwijs te maken in het belang van de natuur en de werken daaraan verbonden.

*Onze gediplomeerde zagers:
Franz en Gilbert
Foto: zager nr. 3 (André V.L.)*

...we de kinderen van het Hofke van Thijs verwelkomen? ... ze samen met de Goudklompjes een hoop werk verzet hebben? Vol-daan en met rode wangen zijn ze na een voor hen veel te korte dag huiswaarts gekeerd. Wanneer komen we nog eens terug, meester?

...Sint Agnes zich aanbood om in het kader van de Behaagactie de aanplanting langs de Schroeilaan en Scheldelei voor hun rekening te nemen? Spijtig genoeg waren de weergoden ons die dag niet goed gezind (veel regen, veel wind).

Uitgesteld is niet verloren. Er is al een andere datum afgesproken.

...drie van onze Goudklompjes een cursus boomzagen gevolgd hebben. Ze hebben nu ook geleerd om stoelen uit bomen te zagen. Waar da goe voor is? Voor als ze tachtig jaar zijn zeker. Ze zijn alle drie geslaagd met grootste onderscheiding. Hun dames wisten dat al lang op voorhand.

...we in de Polder wel een heel uitzonderlijke rund hebben? Dat beest sprong zonder aanloop over een omheining van 1,5m hoog. Hij wou niet mee naar Mechelen voor de gezondheidscontrole, "het is hier veel te schoen", dacht hij in zijn eigen.

...de paddenoverzet weer op gang komt? Elke avond zijn tientallen vrijwilligers in weer en wind, gewapend met emmer en lamp, op pad. Vorig jaar zijn ze er in geslaagd zo'n 286 padden veilig naar de overkant te brengen. Onze bewondering daarvoor.

...er op Broekskot twee nonnetjes opgemerkt zijn? Ze droegen geen kap, het waren namelijk eenden.

...het Polder.blad officieel gedoopt is? Het waren lekkere groene suikerbonen. Van een meter als Ria hadden we niet anders verwacht.

Alle weetjes voor deze rubriek - ludiek of ernstig - zijn welkom bij de redactie.

BPA Hollebeek

Luk Smets

gewestplan en bepaalt welk grondgebruik mogelijk is. Het BPA-Hollebeek betreft een zone ruwweg tussen Hollebeekstraat en Lucas Hennickstraat in het noorden en Albert Einsteinlaan en Palmanshoevestraat in het zuiden. Dus een lang gerekte zone van ongeveer 1,2 km.

Inhoud van het BPA

De krachtlijnen zijn: het vrijwaren van de Hollebeekvallei binnen verstedelijkt gebied enerzijds en het realiseren van openbaar groen langs de beek anderzijds.

Langs de beek wordt aan weerszijden een strook van minimaal 5 m breed aangeduid voor natuurlijke oeverontwikkeling. Op deze manier wordt de realisatie van het creëren van een natuurlijke oeverrand langs de loop van de beek mogelijk. De structuur van de beek wordt behouden (bvb. meanders tussen Coöperatielaan en Zwaantjesstraat) en waar mogelijk hersteld. De zone moet toegankelijk blijven voor het publiek. Daarom moeten de nodige infrastructuurwerken gericht op natuur-educatie of recreatief medegebruik mogelijk zijn.

zone voor parkgebied. Ze moeten zich kunnen ontwikkelen tot een natuurlijk park ten behoeve van de buurtbewoners. In het gebied tussen de Hollebeek en het Salesianenklooster en tussen het Salesianenklooster en de bestaande volkstuinen heeft zich een bosstruweel ontwikkeld. Het waardevolle groen wordt maximaal geïntegreerd en behouden. Het laten ontwikkelen van een bosbiotop in een stedelijke omgeving én langs een beek maakt dat er zich karakteristieke vegetaties ontwikkelen.

De volkstuintjes tussen de Hollebeek en de begraafplaats komen tegemoet aan de behoefte om op een stukje grond in de stad groenten en fruit te telen. Ook in de toekomst moet deze zone haar sociale functie kunnen blijven vervullen. Wel dringt een herinrichting zich op om het gebied toegankelijker te maken en de vrije strook langs de beek te realiseren. Een aantal reeds bebouwde percelen langs de beek worden bestemd als zone voor wonen in parkachtige omgeving. Bij verdere bebouwing mag het evenwicht tussen de woonfunctie en de natuurfunctie niet verbroken worden. De huidige natuurwaarden en het natuurlijke karakter van de beekvallei worden behouden. Binnen de zone voor wonen in parkachtige omgeving is het mogelijk de gebouwen te richten naar de beekvallei. Het wonen wordt enkel toegelaten onder de vorm van ééngezinswoningen. Appartementengebouwen worden niet toegelaten.

In ons tijdschrift van oktober 2005 kon u een uitgebreid artikel van Anik Schneiders lezen over de problematiek van de Hollebeek. Alhoewel de overheid op verschillende niveaus het belang erkent van deze beekvallei als stadsgroen en voor haar waterbergingsfunctie, blijven de bedreigingen de kop opsteken onder de vorm van nieuwe verkavelingsaanvragen.

Momenteel is een BPA in opmaak dat de laatste restjes groen zou moeten veilig stellen. Een BPA of een Bijzonder Plan van Aanleg is een lokale invulling of aanpassing van het

Het op het gewestplan aangeduide parkgebied (tussen de Hollebeek en de Palmanshoevestraat), de ruigte (tussen de Hollebeekstraat en de Lucas Hennickstraat) en de verstedelijkte ruimte met het magazijn (tussen de Gillis Verdonckstraat en de Hollebeek) zijn gelegen in de centrale groenas langs de Hollebeek. Deze gebieden worden bestemd als

Wim Mertens met wandelgroep

Communicatie door het stadsbestuur

Op zaterdag 18 februari richtte de stad informatieve wandelingen in. De massale aanwezigheid - meer dan 130 personen - bewees dat de problematiek van de beek echt leeft bij de mensen. Er werden daarom 6 geleide wandelingen ingericht. Ook onze conservator Wim Mertens verleende als gids zijn medewerking. De andere gidsen waren Anik Schneiders van het wijkcomité Hollebeek en stadsambtenaar Patrick Dictus.

Patrick Dictus geeft uitleg

De wandelingen werden op een aangename manier afgesloten met een kom soep en een gezellige babbel.

Op 22 februari was er een druk bijgewoone hoorzitting. De meeste aanwezigen konden zich vinden in de doelstellingen van het BPA. Bovendien werd door velen gevraagd om de bijna goedgekeurde verkaveling Salesianenlaan te herbekijken. In de eerste plaats uit waterproblematiekoverwegingen, maar ook omdat dit het mooiste en waardevolste stuk vallei is.

Schepen Van Campenhout heeft toegezegd om te laten onderzoeken wat de juridische mogelijkheden zijn om de verkaveling tegen te houden. Dit niet enkel uit wateroverwegingen maar ook om groen in de stad te beschermen. Uit de tussenkomsten bleek ook dat wateroverlast wel degelijk een ernstig probleem is. De algemene tenor die sterk naar voor kwam, was dat de buurtbewoners de huidige open ruimte maximaal willen behouden, zowel als ruimte voor water als voor groen.

Met deze infowandeling en hoorzitting gaf het stadsbestuur een eerste kennisgeving rond het BPA en polste het naar reacties. Met de verkregen opmerkingen en deze van de Gecoro, die de dag nadien samenkam, zal nu het plan aangepast worden en een ontwerp-BPA opgesteld worden, dat dan de officiële procedure van openbaar onderzoek ingaat. Deze hoorzitting was wettelijk niet verplicht. Het is bij ons weten de eerste keer dat de stad een dergelijke positieve open aanpak hanteert.

Een pluim op de hoed van het stadsbestuur en ambtenaar Patrick Dictus!

Standpunt Natuurpunt Hobokense Polder

De Hollebeekvallei voldoet aan alle randvoorwaarden voor bescherming als openbaar groen. De waterloop is een belangrijk structurerend element, de vallei vormt een aaneenschakeling van natuurelementen in een

verstedelijkte omgeving en biedt ruimte ter voorkoming van wateroverlast en de groengebieden hebben als rustgebied een belangrijke educatieve en recreatieve waarde. Dat dit ook het uitgangspunt van het BPA is, valt alleen maar toe te juichen. Via het BPA, zoals het nu voor ligt, wordt de resterende open ruimte grotendeels beschermd. Indien echter de verkaveling aan de Salesianenlaan wordt goedgekeurd, zonder elders parkgebied effectief te realiseren, treedt er een nettoverlies aan open ruimte op. Kortom, wij staan volledig achter het voorgestelde BPA, maar vragen de gemeenteraad de verkaveling Salesianenlaan niet goed te keuren.

*Een koekoek vliegt weg.
Waar hij tot een stipje wordt,
ligt een ver eiland.*

Matsuo Basho

Hobokense koolmezen fluiten toontje minder

In de pers verscheen op 19 januari een artikel n.a.v. een koolmezenonderzoek in de Universiteit van Antwerpen (UA). De biologen ontdekten dat koolmezen in vervuilde gebieden zich anders gedragen dan hun gezonde soortgenoten. Zo werd er een onderzoek gedaan in Hoboken op minder dan één kilometer van Umicore en op Fort 7 in Wilrijk. Men ontdekte dat in de veren van de Hobokense meesjes tot veertig keer meer zware metalen zaten dan bij hun soortgenoten in de minder verontreinigde sites. Gevolg: de koolmezen in Hoboken fluiten veel minder melodietjes dan de gemiddelde mees. Lood is immers neurotoxisch; het heeft een negatieve invloed op de hersenen.

Een ander gevolg van de metaalverontreiniging is dat in Hoboken slechts 88 % van de koolmezen uit het ei kroop, tegenover 95 % in Fort 7. Het wijfje is namelijk door het hoge loodgehalte zodanig gestresseerd dat ze het broeden onderbreekt. De kuikens die wel het ei kunnen verlaten, zijn bovendien kleiner en vliegen ook later hun nest uit dan hun gezonde soortgenoten.

Nog een andere stressfactor was agressie. De koolmezen in Hoboken reageerden veel heftiger op een lokvogel dan die van andere gebieden.

Toch wel een belangwekkend onderzoek !

Koolmees

Orchideeën - Deel 1

Frans Thys

De leek denkt bij het horen van de naam 'orchideeën' onmiddellijk aan weelderig bloeiende tropische planten, die als epifyten in bomen leven, of aan de met prachtige bloemen getooide potten die tegenwoordig bij iedere bloemhandel onze aandacht trekken. Ook al komen in de tropen de meeste soorten orchideeën voor, hun verspreidingsgebied is veel, veel ruimer. Als familie zijn ze haast kosmopoliet (= over de gehele wereld voorkomend) én zeer soortenrijk. Na de composieten of samengesteldbloemigen zijn de 'orchidaceae' met 20 à 30.000 verschillende soorten (aantal afhankelijk van de opvatting van de systematieker) de meest soortenrijke plantenfamilie.

In Europa tref je nochtans geen epifyten aan, wel orchideeën die in de aardbodem groeien. Soms zijn ze onopvallend klein, maar wie de bloemen aandachtig gaat bekijken, ervaart ze steeds als heel speciaal. Volgens de orchideeënflora van Pierre Delforge, één van de standaardwerken, komen er in Europa zo'n 500 soorten voor. In ons land is het aantal beperkt tot 43 soorten, waarvan 41 voorkomen in Wallonië en 30 in Vlaanderen (het aantal soorten van het Brussels gewest is ons onbekend, wel komt daar 1 soort voor, met name *Epipactis phyllanthes*, die nergens elders in België voorkomt en zeldzaam is. Deze cijfers dienen zowel voor Europa als voor België behoorlijk gerelativeerd te worden. Voor wat de cijfers bij ons betreft, moeten we opmerken dat daar zo'n 10 soorten bij zijn die nog net niet uitgestorven zijn, want slechts op één groeiplaats voorkomend, soms zelfs met amper enkele exemplaren. Het cijfer voor Europa is het meest optimistische en een beetje geflatteerd, omdat er onder orchidofielen al tientallen jaren een discussie aan gang is wat nu juist een 'soort' is. Enerzijds heb je specialisten die de minste afwijking (tot zelfs niet met het blote oog zichtbare) aangrijpen om een nieuwe soort te beschrijven (de zgn. 'splitters'); anderzijds zijn er de

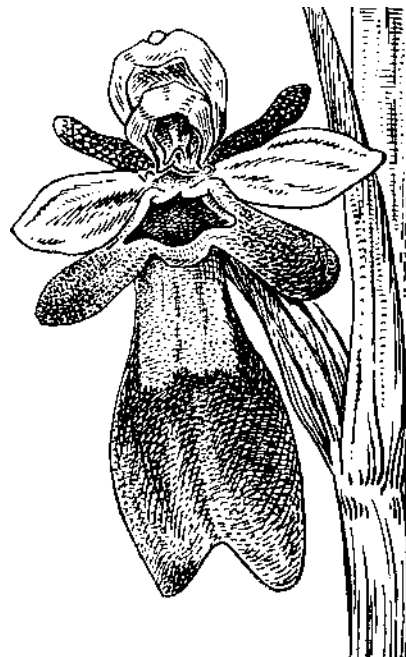
'lumpers' (to lump, bij elkaar doen) die uitgaan van zo weinig mogelijk soorten. Hogervermeld cijfer van 500 voor Europa komt voort uit het werk van Delforge, die zeker tot de 'splitters' behoort.

Het op soortnaam brengen van een orchidee is dan ook niet altijd even makkelijk (voor België valt dit nog mee, omdat het aantal soorten dat bij ons kan voorkomen erg beperkt is). Naast soorten worden er ook nog ondersoorten beschreven en variëteiten van soorten. En alsof het nog niet moeilijk genoeg is, zijn er heel wat orchideeënsoorten die de neiging hebben om te kruisen. Deze hybriden (waarvan er alleen voor Europa ook weer honderden be-

schreven zijn) vertonen dan kenmerken van twee (uitzonderlijk zelfs drie) verschillende soorten.

Naast de opmerkelijke bloeiwijze is dat vermoedelijk ook een van de aantrekkingspolen waarom er in haast ieder Europees land wel een vereniging is van geïnteresseerden in inheemse orchideeën: er kan eindeloos gepalaverd worden welke soort, ondersoort, variëteit of hybride men wel gezien heeft!

Dat orchideeën gemakkelijk hybriden vormen, is een voorbeeld van evolutie. Er zijn plantenfamilies die al meer dan 100 miljoen jaar op onze aardbol voorkomen, maar van orchideeën wordt aangenomen dat zij nog maar 2 miljoen jaar bestaan. Bitter jong dus en nog volop in ontwikkeling!

Vliegenorchis - Ophrys insectiflora

Vormen uitgraven, plukken, vertrappen en commercieel verzamelen (dit laatste vooral van epifyten) een niet te onderschatten bedreiging, dan zijn ook volgende oorzaken medebepalend voor de wel zeer drastische achteruitgang van orchideeën, die al vele tientallen jaren aan gang is, doorheen haast heel Europa:

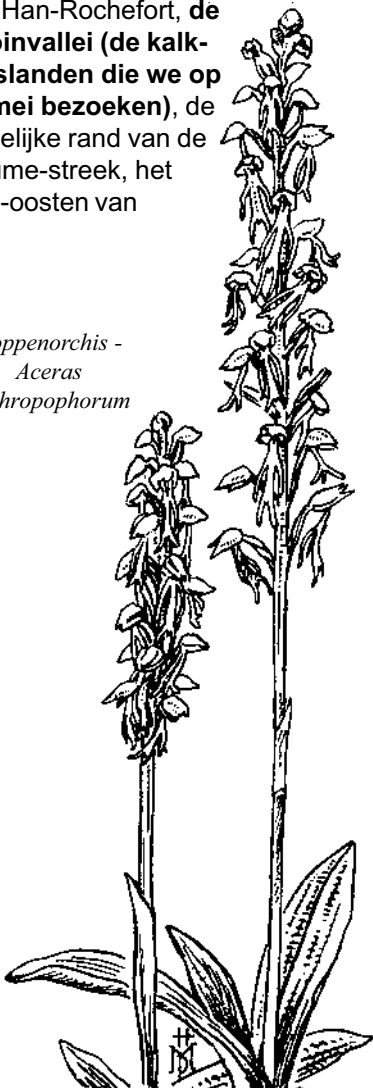
- de teloorgang van groeiplaatsen door stadsuitbreiding, wegeaanleg, vestiging van industrieterreinen en vakantieverblijven e.d.
- de moderne landbouwtechnieken (orchideeën schuwen ondermeer nitraatrijke en stikstofhoudende gronden);
- het verlaten van oude agrarische cultuurpatronen (bv. extensieve beweiding door schapen), waardoor halfnatuurlijke droge graslanden

dichtgroeien met ruigtekruiden en struiken.

Er zijn maar enkele soorten die vrij veel voorkomen en diverse natuurlijke milieus kunnen bevolken. Voorbeelden hiervan zijn de **keverorchis** (*Listera ovata*) en de **breedbladige wespenorchis** (*Epipactis helleborine*). Deze laatste treft men geregeld ook aan in (stads)parken en tuinen. De meeste soorten vragen een soms heel specifiek milieu.

Ophrys soorten, zoals bij ons o.m. **bijenorchis** (*Ophrys apifera*), **hommelorchis** (*Ophrys fuciflora*) en **vliegenorchis** (*Ophrys insectifera*), maar ook soorten als de **poppenorchis** (*Aceras anthropophorum*) en de **bokkenorchis** (*Himantoglossum hircinum*) vragen een vrij droge, nogal kalkrijke en schaars met struiken begroeide standplaats. In België vindt men geschikte biotopen voor deze soorten in de omgeving van Han-Rochefort, de **Viroinvallei (de kalkgraslanden die we op 21 mei bezoeken)**, de zuidelijke rand van de Gaume-streek, het zuid-oosten van

Poppenorchis -
Aceras anthropophorum

Limburg (o.m. de St-Pietersberg) en onze duinen (voor zover niet aangetaast door toerisme en/of waterwinning).

Nogal wat Dactylorhizasoorten, de zogenaamde 'handekenskruiden' zal men meer aantreffen in onbemeste vrij vochtige weilanden, tot zelfs in (vrij zure) moerassen. Een voorbeeld van deze laatste is de **veenorchis** (*Dactylorhiza sphagnicola*), die in enkele moerassen in Wallonië groeit en bloeit. Op vrij voedselrijke en vochtige biotopen heb je kans o.m. de **rietorchis** (*Dactylorhiza praetermissa*) en de **vleeskleurige orchis** (*Dactylorhiza incarnata*) aan te treffen.

Deze 'incarnata' kan je in het Antwerpse ontdekken in de Oude Landen.

Om dit fraais te bewonderen, neem je einde mei best deel aan een geleide natuurwandeling in het Ekerse biotoop (tel. 03/541 58 25 voor data wandelingen).

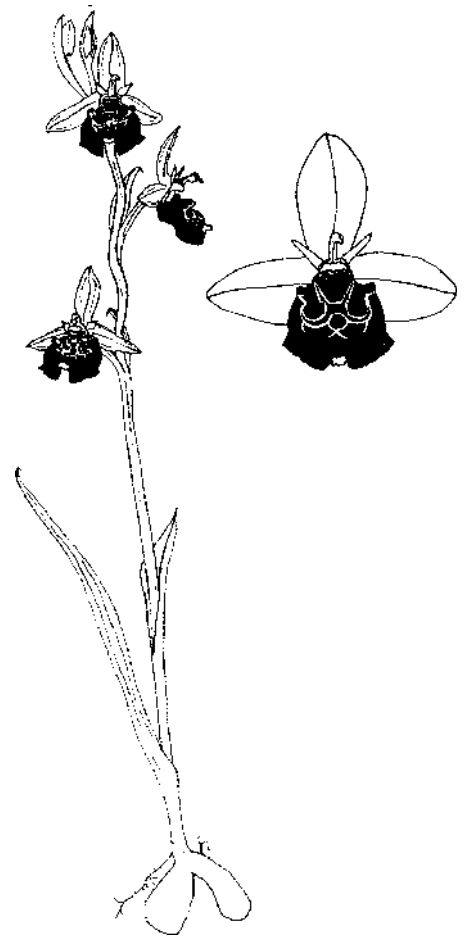
Ook zijn er orchideeën die houden van nogal wat schaduw, dus veelal in bossen te vinden zijn, zoals o.m. de **mannotjesorchis** (*Orchis mascula*), lokaal nog vrij talrijk in Wallonië, het 'bladgroenloze' **vogelnestje** (*Neottia nidus-avis*) en, zoals de naam al aangeeft, het **bleek en wit bosvogeltje** (*Cephalanthera damasonium* en *longifolia*).

Ook zijn er soorten die meer houden van open terrein, maar waar toch nogal wat struiken staan of die bvb. bosranden prefereren en die houden van een basische bodem. Voorbeelden hiervan zijn de **bergnachtorchis** (*Platanthera montana*) en de o.m. in de Hobokense Polder gekende **bosorchis** (*Dactylorhiza fuchsii*).

Ook berggebieden herbergen typische orchideeën. Wie in juni-juli de Alpen bezoekt, zal daar geregeld Nigritella's (tegenwoordig *Gymnadenia nigra*-groep genoemd) aantreffen.

Deze orchideeën zijn enkel te vinden vanaf een hoogte van 1.000 à 1.500 meter.

Dit alles om aan te tonen dat orchideeën in heel uiteenlopende biotopen kunnen voorkomen. Tenslotte, zeker voor wat onze Belgische regio betreft, mag je zelden grote aantallen orchideeën verwachten.

Hommelorchis - *Ophrys fuciflora*

Groeiplaatsen met meer dan duizend exemplaren zijn hoogst uitzonderlijk en zullen op langere termijn, gezien de voortschrijdende verarming van onze flora, vermoedelijk verleden tijd worden. Meestal gaat het om 3, 4, 5 of enkele tientallen exemplaren. Honderd exemplaren van één soort kunnen aantreffen op één site, mag al als een zeer rijke groeiplaats beschouwd worden.

In deel 2, verschijnend in volgend Polder.blad, gaan wij dieper in op de bouw van deze bloemen, hun wortelstelsel, bestuiving en vruchtvorming, alsook hun ontkieming + groei én de rol die bodemschimmels daarin spelen.

*Wellicht had de vlieg
Die op je voorruit stukspat
lets anders op het oog.*

Bart Mesotten

Orchideeën in de Hobokense Polder

Frans Thys

In de Hobokense Polder groeien er niet minder dan 4 soorten orchideeën.

Einde mei, begin juni hebben we kans de **keverorchis** (*Listera ovata*) tegen te komen. Het is een weinig opvallende soort, hoogte 15 à 50 cm, bestaande uit een bleekgroene stengel, 2 grote tegenover mekaar geplaatste ellipsvormige bladeren en een tros groenachtige bloemen. Volledig groen dus en op deze wijze wel erg gecamoufleerd. Van deze niet zo zeldzame soort groeien er in de Polder enkele tientallen exemplaren, soms ook langs het wandelpad. De keverorchis kan zich op twee manieren voortplanten: door zaad, maar ook vegetatief door wortels die aan hun uiteinde knoppen vormen die uitgroeien tot nieuwe planten. Het is niet uitgesloten dat deze soort zich zal uitbreiden binnen de Polder.

Rond 10 juni bloeit in de Hobokense Polder de opvallende **bosorchis** (*Dactylorhiza fuchsii*). Vooral tussen Rallegat en Broekskot, langs het wandelpad, verder nog in de buurt waar rode en gele wandeling haast samenkomen, ook al langs het wandelpad (op gemaaide stukken) én in het Polderbos aan de Schelde, schitteren vele honderden exemplaren van deze mooie orchidee. Een 30 à 50 cm hoge stengel eindigt in een 4 à 10 cm hoge aar met 20 à 50 dicht opeenstaande bloemen, licht lila gekleurd. Onderaan de stengel vertonen zich enkele forse langwerpige bladeren die bruinachtige of purperen vlekken vertonen.

In de jaren '80 is er in de Hobokense Polder zelfs een explosie geweest van deze orchidee: er konden toen makkelijk vele duizenden exemplaren geteld worden.

Half juni bloeit, op het stuk dat tegenwoordig begraasd wordt, sinds enkele jaren de **bijenorchis** (*Ophrys apifera*). In totaal gaat het om een 100-tal stuks die her en der verspreid langs het wandelpad staan. Er groeien ook exemplaren tussen van de niet zeldzame variëteit 'jurana', die gekenmerkt wordt door veel langere petalen (kroonbladeren). Hoewel de bijenorchis een opvallende lip heeft, wordt er soms achteloos aan voorbijgegaan omdat de plantjes meestal niet hoger zijn dan 20 cm. Deze orchidee komt (of kwam) ook voor op Linkeroever en in de Oude Landen. Het is niet zeker dat deze soort zich zal handhaven. Zij kan soms explosief optreden om enkele jaren later onopgemerkt te verdwijnen. De vierde soort die de Hobokense Polder rijk is, is de meest voorkomende orchideeënsoort, namelijk

de **breedbladige wespensorchis** (*Epipactis helleborine*). Zij bloeit in volle zomer, in juli, op diverse plaatsen langs het wandelpad, o.m. ook in de populierenaanplant.

Occasioneel zijn er de voorbije 15 jaar nog 2 andere soorten en een hybride waargenomen, die we niet als ingeburgerd kunnen beschouwen. Het betreft:

- 2 exemplaren van de bruinrode **wespensorchis** (*Epipactis atrorubens*), na 2000 (1)
- 1 exemplaar van het **soldaatje** (*Orchis militaris*), omstreeks 1998 (2)
- 1 exemplaar van een **hybride tussen vermoedelijk bosorchis en rietorchis** (*Dactylorhiza fuchsii* x *Dactylorhiza praetermissa*), verschillende jaren gezien, o.m. in 1993 (3).

Bosorchis - Dactylorhiza fuchsii

- (1) persoonlijke mededeling Walter Van Looken
- (2) gesignaleerd door Marc Roelands, bevestigd door Wim Mertens/Frans Thys
- (3) excursie Waalse Section Orchidées d'Europe van 12/6/93

Bewonder de schoonheid van deze bij wet beschermde orchideeën ... Maar geef ook anderen de kans hun schoonheid te ontdekken: help mee de gedachte te verspreiden dat deze zeldzame planten niet geplukt noch ontgraven mogen worden en dat onvoorwaardelijk behoud van hun groeiplaatsen dringende noodzaak is!!

Vlinders van de Waalse kalkgraslanden in een breed perspectief.

Toon Verbruggen

Niet alleen zijn kalkgraslanden van belang voor diverse plantensoorten, ook kennen zij een rijke fauna. Met name geldt dit voor ongewervelden als vlinders, sprinkhanen, mieren en wilde bijen en wespen. Vlinders als **dwergdikkopje** (*Thymelicus acteon*) en **kalkgraslanddikkopje** (*Spialia sertorius*) komen alleen in kalkgrasland voor. Achteruitgang van het areaal en de kwaliteit van het kalkgrasland in België heeft er dan ook voor gezorgd dat deze soorten respectievelijk verdwenen en uiterst zeldzaam geworden zijn.

De grote verscheidenheid aan insecten trekt ook weer andere dieren aan.

Eind mei 2004 is op de kalkrijke Pietersberg in Limburg een **veldparelmoervlinder** waargenomen. Een van de meest bedreigde soorten in Wallonië. Deze beschermde soort was al sinds 1995 niet meer gezien. De veldparelmoervlinder is kenmerkend voor droge, kruidenrijke en schrale ruigten en graslanden, waaronder kalkgraslanden. Sinds 2001 krijgt de veldparelmoervlinder extra aandacht door middel van een soortbeschermingsplan. Naast het klaverblauwtje en het bruin dikkopje die al eerder op eigen kracht nieuwe vestigingen op de Pietersberg vormden, vormt de terugkeer van de veldparelmoervlinder een aanwijzing dat herstel van de vlinders van de kalkgraslanden mogelijk is. Sinds de tweede wereldoorlog zijn de kalkgraslanden over heel Europa evenwel sterk in oppervlakte afgenomen en in toenemende mate gefragmenteerd omwille van grote veranderingen in landgebruik. Ook in België zijn verstedelijking en het einde van traditionele landbouwpraktijken, zoals begrazing door schapen, verantwoordelijk voor een drastische afname van de oppervlakte van de kalkgraslanden en van de ermee geassocieerde biodiversiteit.

De voornaamste gevolgen zijn dat de overblijvende fragmenten veel kleiner zijn dan het oorspronkelijke habitat en dat de fragmenten ook ruimtelijk geïsoleerd van elkaar komen te

Dambordje, ontwakend in de morgendauw

liggen. Het resultaat van het fragmentatieproces in de Viroinvallei is een reeks kalkgrasland-'eilanden' in een zee van intensief bewerkt cultuurland en bos. Onderzoek van de resterende biodiversiteit focust dikwijls op twee groepen van organismen, namelijk op hogere planten en vlinders. Planten zijn de basiscomponenten van elk ecosysteem terwijl vlinders bijzonder snel reageren op wijzigende milieuomstandigheden en dus ideale indicatorsoorten zijn. Algemeen beheer van vochtige graslanden en van droge kalkgraslanden in Wallonie richt zich dikwijls specifiek op het behoud van deze soorten. Het resultaat daarvan voor vlinders is zeer voorzichtig positief.

Ondanks zijn kleine oppervlakte herbergt België een relatief rijke vlinderfauna. 121 dagvlindersoorten zijn in België met zekerheid waargenomen (114 in Wallonië en 88 in Vlaanderen) tegenover 107 in Nederland. Hiervan zijn zeker 107 soorten inheems (76 in Nederland). Deze diversiteit is te danken aan de grote variëteit aan ecologische regio's. De grootste nog aanwezige soortrijkdom in autochtone soorten vinden we in volgende 2 regio's:

Fagne-Famenne-Calestienne: 72 soorten en Belgisch Lotharingen (inclusief de Gaume): 79 soorten

Sommige dagvlindersoorten bereiken notabene in het zuiden van Wallonië hun noordelijke distributielimiet: de **koningspage** (*Iphiclides podalirius*), de **zuidelijke luzernevlinder** (*Colias alfacariensis*), het **bleek blauwtje** (*Lysandra coridon*), het **dambordje** (*Melanargia galathea*) en het **dwergdikkopje** (*Thymelicus acteon*). Deze warmteminnende vlinders zoeken bij voorkeur droge graslanden op calcair substraat op die zuidwaarts hellend gericht zijn, zoals veelvuldig voorkomend in de Calestienne (de Viroinvallei rond Nismes, de Gaume

Mannetje bleek blauwtje

(en vooral de streek rond Torgny) en de Maasvalei.

Toch zijn in Wallonië 16 vlindersoorten definitief verdwenen door de menselijke druk, en nog eens 4 zijn de laatste 10 jaar niet meer gezien. Enkele daarvan zijn typische kalkgraslandvlinders zoals het **berggentiaanblauwtje** (*Maculinea rebeli*), het **klein tijmblauwtje** (*Pseudophilotes baton*), het **turkooisblauwtje** (*Polyommatus dorylas*), het **esparcetteblauwtje** (*Polyommatus thersites*), het **kroonkruidblauwtje** (*Plebejus argyrognomon*) en het **adonisblauwtje** (*Lysandra bellargus*) uit de Lycaenidaefamilie of de **heremiet** (*Chazara briseis*) uit de Satyridaefamilie. Het **tijmblauwtje** (*Maculinea arion*) staat op de rand van uitsterven.

De actueel meest bedreigde vlindersoorten in Wallonië zijn de **moerasparelmoervlinder** (*Euphydryas aurinia*), de **veldparelmoervlinder** (*Melitaea cinxia*), de **veenbesparelmoervlinder** (*Boloria aquilonaris*), de **tweekleurige parelmoervlinder** (*Procllossiana eunomia*), de **zomererebia** (*Erebia aethiops*) en de **boserebia** (*Erebia ligea*).

De meeste informatie is overgenomen uit de schitterende en zeer informatieve website van het SIBW, Système d'informations sur la biodiversité en Wallonie: <http://mrw.wallonie.be/dgrne/sibw/home.html>, en in het bijzonder van de werkgroep van Philippe Goffart, Centre de Recherche, de la Nature, de la Forêt et du Bois in Gembloux.

Koningspage

Hallo kids !!!

Voelen jullie ook die lentekriebels? We hebben nu toch wel erg lang moeten wachten op de lente he.

Tof dat het warmer wordt en we de dikke jassen weer in de kast kunnen bergen, dat de planten weer kunnen gaan groeien, dat de vogels nestjes maken, dat de knoppen aan de bomen open-springen, dat de egel uit zijn winterslaap ontwaakt, ... kortom ... ZALIG ... het zonnetje verwarmt alles en iedereen! Dus ... haast je naar buiten ... In de Hobokense Polder hebben we zowel in april als in juni een fantastische activiteit voor jullie gepland.

Op Pasen kan je naar onze Paasspeurtocht komen. We

trekken op zoek naar al het jonge leven in de Polder. Ben je tussen 6 en 12 jaar? Dan ben je welkom van 14 u tot 17 u. (Info:blz 4)

Net voor de zomervakantie begint, kan je nog samen met je hele familie deelnemen aan de grote vlinder-sprookjeswandeldag, dit op zondag 25 juni! Wel op voorhand inschrijven; kijk maar even op blz. 11.

18 december 2005

Boottocht op de Schelde

We waren met 49 deelnemers om de Schelde richting Vlassenbroek te bevaren. Net als vorig jaar was Tom Ysebaert onze gids. Een prachtige dag met mooie watervogelwaarnemingen. Stilaan wordt de Schelde weer een natuurmonument. Bedankt Luk en Tom.

Enkele foto's
van voorbije activiteiten

19 februari 2006 Viering Jules Moens

In aanwezigheid van een hele ploeg vrienden werd de viering, die daags voordien op de Algemene Vergadering met "vuurwerk" was opgestart, in de natuur samen met Jules en Hilde verder gezet. Er werden 5 wilde appelaars aangeplant in de buurt van de vroegere volkstuintjes. Jules kreeg een mandje met (eetbare) appels cadeau. Proficiat, Jules, met je 80 jaar en hartelijk dank voor alles wat je voor de Hobokense Polder betekend hebt!

4 februari 2006 Vogels voeren en beloeren

... de praktijkles van de cursus Tuinvogels, met ook nog enkele nieuwe gezichten. Onze cursisten konden hun theoretische kennis van de tuinvogels omzetten in de praktijk en ook culinair genieten van de koffie/thee/warme choco bij Godelieve en André

en de Glühwijn bij Danny en Ann. Bedankt. We kregen in het kader van het Telweekend Vogels voeren en beloeren meerdere telformulieren toegezonden. Dank je wel, Ingrid, Jo, Greta, Franz, Frans, Danny, André, Walter en Hans.

5 februari 2006 Brabantse Wal

Een mistige, maar aangename dag. Mooie wandeling aan het Markiezaatmeer, naar de vogelkijkhut Hildernissehut en in de namiddag

doorheen het prachtige domein Brabantse Wal en Mattenburgh. Bedankt Danny en Danielle!

Activiteitenkalender

Activiteiten, waar je je op voorhand moet voor inschrijven, zijn in vet gemarkeerd.

- Zo. 9 april **Voorjaarsflora in het Hallerbos**
Zo. 16 april Paaslentewandeling in de Polder
Zo. 16 april Kinderactiviteit: Paasspeurtocht
Wo. 19 apr. Bestuursvergadering in De Schorren
Zo. 23 apr. **Busreis naar de Grensmaas**
Za. 29 apr. **Nachtvlinderinventarisatie**
Zo. 7 mei Vroegochtendwandeling in de Polder
Do. 11 mei Nachtegalenwandeling in de Polder
Wo. 17 mei Bestuursvergadering in zaal Moretus
Zo. 21 mei **Bustocht naar de Viroin: Orchideeën en Vlinders**
Zo. 21 mei Lentewandeling in de Polder
Vr. 2 juni Natuur in de schemering in de Polder
Za. 3 - Ma. 5 juni **Weekend Noord-Holland**
Zo. 18 juni Zomerwandeling in de Polder
Wo. 21 juni Bestuursvergadering in De Schorren
Zo. 25 juni **Grote vlinder-sprookjes-wandeldag**
Za. 8 juli Zwarte Beek: landschapswandeling en nachtzwaluwtocht

Cursus: **Dag- en nachtvlinders**

Theorie: 10 en 17 juni

Praktijk: excursies in juni, juli en augustus

Artikels voor het volgende Polder.blad - met verschijningsdatum 1 juli 2006 - dienen bij de redactie te zijn op **31 mei 2006** (zie colofon, blz. 2)